

V L A A M S P A R L E M E N T



Zitting 2005-2006

14 december 2005

**DEMOGRAFISCHE ONTWIKKELINGEN IN VLAANDEREN
EN DE GEVOLGEN VAN DE VEROUDERING
VOOR MEERDERE LEVENSDOMEINEN**

HOORZITTING

VERSLAG

**namens de Commissie voor Algemeen Beleid, Financiën en Begroting
uitgebracht door de heer Steven Vanackere**

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Sven Gatz.

Vaste leden:

de heren Thieu Boutsen, Herman De Reuse, Felix Strackx, Rob Verreycken, Christian Verougstraete;

de heren Erik Matthijs, Steven Vanackere, Koen Van den Heuvel, Eric Van Rompuy;

de dames Hilde Eeckhout, Anne Marie Hoebeke, de heer Sven Gatz;

de heer Gilbert Bossuyt, mevrouw Caroline Gennez, de heer Ludo Sannen.

Plaatsvervangers:

de heren Erik Arckens, Erik Tack, Freddy Van Gaever, Roland Van Goethem, Joris Van Hauthem;

de heren Ludwig Caluwé, Tom Dehaene, de dames Veerle Heeren, Joke Schauvliege;

de dames Patricia Ceysens, Annick De Ridder, de heer Marc van den Abeelen;

mevrouw Michèle Hostekint, de heren Herman Lauwers, Jacky Maes.

Toegevoegde leden:

de heer Jos Stassen;

de heer Jan Peumans.

INHOUD

	Blz.
1. Toelichting door mevrouw Josée Lemaître, directeur-generaal van de administratie Planning en Statistiek van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, en de heer Edwin Pelfrene, adviseur APS	4
2. Vragen en opmerkingen van de leden	11
Bijlagen:	
– Ontgroening & vergrijzing in Vlaanderen 1990-2050.....	19
– Demografische ontwikkelingen in Vlaanderen en de gevolgen voor meerdere levensdomeinen	39

DAMES EN HEREN,

In de Commissie voor Algemeen Beleid, Financiën en Begroting werd op 25 oktober 2005 een hoorzitting gehouden met vertegenwoordigers van de administratie Planning en Statistiek van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap over de studie ‘Demografische ontwikkelingen in Vlaanderen en de gevolgen van de veroudering voor meerdere levensdomeinen’, in uitvoering van de resolutie van 16 maart 2005 betreffende de macro-economische en financiële consequenties van de demografische ontwikkelingen in Vlaanderen (*Parl. St. Vl. Parl. 2005-06, nr. 144*).

De studie werd voorgesteld door mevrouw Josée Lemaître, directeur-generaal van de administratie Planning en Statistiek (APS) van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, en de heer Edwin Pelfrene, adviseur APS. De sprekers maakten tijdens hun toelichting gebruik van diaprojecties, die in bijlage gepubliceerd zijn.

1. Toelichting door mevrouw Josée Lemaître, directeur-generaal van de administratie Planning en Statistiek van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, en de heer Edwin Pelfrene, adviseur APS

Mevrouw Josée Lemaître, directeur-generaal APS: Voor onze studie hebben we een tweezijdige aanpak gevolgd: literatuurstudie en bewerkingen op projecties van het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS). Ik zal de literatuurstudie toelichten. De heer Pelfrene, demograaf, zal de uitleg geven over de demografische kengetallen.

Er is geen eenduidige definitie van ouderen en vergrijzing. In maatregelen die betrekking hebben op het einde van de loopbaan begint men al vanaf 45 jaar te spreken over herplaatsing. Als we gewag maken van cijfers en statistieken zullen we telkenmale vermelden over welke groep het gaat. Daarmee doen we geen uitspraak over wie we al dan niet als oud beschouwen, we geven enkel de in het onderzoek als referentiegroep in aanmerking genomen groep weer.

Meer en meer stellen we vast dat leeftijd niet meer als het enige criterium gehanteerd wordt. Begrippen zoals autonomie en actief zijn, worden belangrijker in de discussie over de vergrijzing. In het vergrijzingsdebat zijn er veel actoren, maar we mogen zeker niet vergeten de ouderen zelf aan het woord te laten. De vergrijzing is een typisch thema waarin de com-

plexiteit van ons politieke bestel tot uiting komt. Dat blijkt al uit de reglementeringen. De meeste hebben betrekking op arbeidsmarkt en pensioen, grotendeels federale aangelegenheden. Voor maatregelen in het kader van wedertewerkstelling is er een gedeelde bevoegdheid. Naast pensioenen worden ook andere financieringsstelsels uitgebouwd, bijvoorbeeld het Zilverfonds, op het federale vlak, en de Vlaamse zorgverzekering.

Ook de specifieke ouderenvoorzieningen zijn geen exclusieve bevoegdheid van de gemeenschappen en de gewesten. De infrastructuur en de ambulante dienstverlening zijn vooral een geregionaliseerde aangelegenheid. De normering en de financiering van de gezondheidszorgen is een federale aangelegenheid. Er zijn weinig specifieke voorschriften voor ouderen in de Vlaamse reglementeringen. Dat betekent dat ouderenbeleid een inclusieve beleidsmaterie is. Er zijn kleine uitzonderingen zoals De Lijn die voorkeurtarieven voor ouderen hanteert.

Op 21 april 2004 werd door het Vlaams Parlement het decreet (van 30 april 2004) houdende de stimulering van een inclusief Vlaams ouderenbeleid en de beleidsparticipatie van ouderen, aangenomen (*Parl. St. Vl. Parl. 2001-02, nrs. 1147/1-8*). De Vlaamse Regering heeft net voor het zomerreces minister Vervotte als coördinerend minister aangesteld. Zij heeft zes maanden om een geïntegreerde beleidsaanpak voor te leggen aan het parlement.

De uiteenzetting is opgebouwd rond demografische ontwikkelingen en specifieke vaststellingen die betrekking hebben op meerdere levensdomeinen. Veroudering is een wereldwijd probleem. Het probleem van de vergrijzing stelt zich minder in de ontwikkelingslanden, hoewel daar ook de veroudering snel toeslaat. Tot op vandaag is het vooral een probleem van Noord-West-Europa. In het recente Groenboek van de Europese Commissie staan enkele onthutsende prognoses voor de verschillende leeftijdsgroepen. Van de 211 NUTS2-regio's – een afbakening vergelijkbaar met onze provincies – hebben er al 55 te maken met een daling van de bevolking. Ook één op drie van de nieuwe lidstaten wordt geconfronteerd met vergrijzing en lage geboortecijfers en dus een afname van de bevolking.

De levensverwachting stijgt overal ter wereld. Om de vier jaar stijgt de levensverwachting met een jaar. Wat echter voor velen voornamelijk telt is de levensverwachting in goede gezondheid en zonder fysieke klachten. Ook die cijfers zijn opgenomen in het rapport. Bij die berekening is de levensverwachting

gecombineerd met een zelfinschatting van de geëncquêteerden over gezondheid en zelfredzaamheid. In de algemene volkstelling en de driejaarlijkse gezondheidsenquête werden daarover vragen gesteld.

Tussen 1995 en 2002 steeg de gemiddelde levensverwachting in het Vlaamse Gewest bij mannen en bij vrouwen. Een recente evolutie is dat de levensverwachting van mannen sneller stijgt dan van vrouwen. Een wijzigend rollenpatroon zou de oorzaak zijn van die inhaalbeweging.

De heer Edwin Pelfrene, adviseur APS: Ik zal een toelichting geven over ontgroening en vergrijzing in Vlaanderen en me daarvoor baseren op gegevens van het NIS. Mijn presentatie bestaat uit twee delen: bevolkingsvooruitzichten tot 2050 en de weerslag van de demografische ontwikkelingen op Vlaamse bevoegdheden.

Voor de bevolkingsvooruitzichten baseer ik me op een aantal observaties voor de periode 1990-2000 van het Rijksregister. Na 2000 zijn er bevolkingsvooruitzichten zoals het NIS die schat op basis van een aantal hypothesen met betrekking tot de vruchtbaarheid – het gemiddelde aantal kinderen per vrouw –, de mortaliteit, de interne migraties, de migraties van en naar het buitenland en de naturalisatie tot Belg. De vooruitzichten zijn gebaseerd op gegevens van eind jaren tachtig tot medio jaren negentig.

Voor een select aantal jaren hebben we de vergelijking gemaakt tussen de projecties en de reële Rijksregistergegevens. De procentuele afwijking tussen de projecties en de observaties voor weliswaar een korte periode bewijst dat de afwijkingen binnen de normale marges blijven. Dat is dus voorlopig een goede basis om daarop de vooruitzichten te baseren.

Een eerste grafiek handelt over de evolutie van de bevolking in de drie gewesten. Er is een duidelijk onderscheid tussen de observaties tot 2000 en de prognoses erna. Brussel en Wallonië kennen een rechtlijnige bevolkingsaangroei tot 2050. In Vlaanderen is er initieel een bevolkingsgroei, die rond 2020 stagneert en nadien zelfs licht daalt. De komende jaren kennen de drie gewesten een bevolkingsaangroei, Vlaanderen minder dan de drie andere gewesten. Dat heeft tot gevolg dat het aandeel van de Vlaamse bevolking in de Belgische bevolking wijzigt en daalt van de huidige 58 procent tot 55 procent in 2050.

De Vlaamse leeftijdspiramide anno 2003 is typisch voor een verouderde bevolkingsstructuur: een smalle basis, een sterke middengroep en een vrij zware sub-

top van 60-70-jarigen. De vrouwelijke populatie van 80-85-jarigen is ook sterk vertegenwoordigd. Uit de vergelijking met de leeftijdspiramides van de andere gewesten blijkt nog sterker dat Vlaanderen een ontgroende bevolkingsstructuur kent. De basis van de bevolkingspiramide is smal, ook in vergelijking met Wallonië. Wallonië heeft een groter segment van jongeren tussen de 0 en 20 jaar, maar ook een zware top en subtop. Brussel kende de laatste jaren een aparte ontwikkeling en dat resulteert in een zeer aparte leeftijdsstructuur. Er zijn veel jongvolwassenen en dat heeft te maken met de buitenlandse inwijking. Dat verklaart trouwens ook de grote groep jonge kinderen tussen 0 en 4 jaar. Daarenboven heeft de piramide een smalle top, zeker bij de mannen.

De prognoses voor 2020 wijzen op een nog sterkere verzwakking van de laagste regionen van de leeftijdspiramide in Vlaanderen. De ontgroening heeft te maken met de lage vruchtbaarheid. Ook Wallonië kent een verouderde bevolkingsstructuur met weliswaar een bredere basis, dus meer jongeren in haar bevolking. De Brusselse leeftijdspiramide blijft haar aparte paddestoelstructuur behouden.

De tabel van de ontgroening geeft het procentuele aantal jongeren van 0-19 jaar in de gewesten. Vlaanderen telt procentueel het kleinste aantal jongeren. In de komende jaren verwachten we nog een lichte daling. Dat zal toch resulteren in een afname van 175.000 eenheden in de bevolkingsgroep 0-19 jaar tegen 2040-2050.

De vergrijzing wordt geteld door de proportie ouderen, de 65-plussers, in de bevolking na te gaan. Die verhouding is veel markanter, zeker voor Vlaanderen. Vlaanderen is koploper met een stijging van de huidige 17-18 procent naar 28 procent tegen 2050. Dat betekent een aangroei met 700.000 personen. Het vergrijzingsproces in Wallonië verloopt analoog, maar het procentuele aantal ligt lager. Brussel kent een aparte ontwikkeling: eerst een daling van de vergrijzing, maar later ook een, weliswaar minder uitgesproken, vergrijzing.

Ook voor de Europese landen zijn er cijfers en prognoses van de vergrijzing. De vergrijzing in de EU-25 neemt gestaag toe: uitersten zijn Italië met een sterke vergrijzing en een grote denataliteit, en Ierland met de jongste bevolking. Vlaanderen bevindt zich net boven het EU-gemiddelde, Nederland er licht onder.

De totale leeftijdsstructuur geeft een overzicht van de 65-plussers, de jongeren van 0 tot 19 jaar, en de

bevolking op arbeidsleeftijd, de zogenaamde potentieel actieve bevolking. Die laatste groep zou moeten instaan voor de inactieve leeftijdsgroepen. De potentieel actieve bevolkingsgroep gaat gradueel krimpen. De ratio van de inactieve op de actieve leeftijdsgroep is de afhankelijkheidsratio. Het is de populatie van de inactieve – de jongeren en ouderen samen – ten opzichte van de middengroep op arbeidsleeftijd 20-64 jaar. Als de afhankelijkheidsratio stijgt, wijst dat erop dat de inactieven zwaarder gaan wegen op de actieve leeftijdsgroep. Vlaanderen evolueert tussen 2000 en 2050 van een afhankelijkheidsratio van 0,66 tot 0,90. De ratio 0,90 betekent dat ongeveer 1 actieve zal moeten instaan voor 1 inactieve. De afhankelijkheidsratio in Wallonië kent een gelijkaardige stijging, maar iets minder uitgesproken dan in Vlaanderen. Na 2030 zal Vlaanderen koploper worden. Brussel kent wederom een aparte ontwikkeling.

Een bijzonder gegeven is het aandeel hoogbejaarden in de bevolking. In 1990 was 4 procent van de Vlaamse bevolking 80-plusser. Tegen 2050 zullen dat er volgens de NIS-projecties 11 procent zijn. Ongeveer 1 op 10 zal dan een 80-plusser zijn. Die worden verondersteld meer zorgbehoevend te zijn dan anderen. Gelijkaardige evoluties zijn er in de andere gewesten, maar ook op dit vlak is Vlaanderen koploper.

Voor het beleid is de evolutie van de bevolking op arbeidsleeftijd, dus tussen 20 en 64 jaar, belangrijk. In Vlaanderen stijgt dat aantal tot 2010 en dan begint een langzame daling. Vanaf 2020 daalt die bevolking vrij steil, dermate dat er rond 2040 350.000 eenheden minder zullen zijn dan in 2000. Wallonië zal die nefaste ontwikkeling niet kennen. De bevolking op arbeidsleeftijd groeit gestaag aan in die periode en zal stagneren rond een evenwichtssituatie. In Brussel zal de bevolking op arbeidsleeftijd toenemen. Wederom Vlaanderen zal de belangrijkste evolutie op dat vlak kennen.

Dat betekent ook dat het aandeel van de Vlaamse bevolking op de Belgische bevolking op arbeidsleeftijd op termijn zal dalen, van 58 procent nu naar 55 procent in 2050. Die daling is nog scherper dan de daling van het relatieve gewicht van de totale Vlaamse bevolking in de totale Belgische bevolking.

Ook de grafiek over de veroudering van de bevolking op arbeidsleeftijd is veelbetekenend. Als de verhouding van de 40-64-jarigen op de 20-39-jarigen stijgt, betekent dat dat de oudere bevolking op arbeidsleeftijd toeneemt ten opzichte van de jongere bevolking.

Dat heeft tal van effecten, gunstig en ongunstig. Voor Vlaanderen is de veroudering het meest markant.

Om de doorstroming van de bevolking op arbeidsleeftijd na te gaan zijn er verschillende parameters mogelijk. Eén mogelijkheid is de verhouding van de potentiële instroom, de 15-24-jarigen op de potentiële uitstroom. Dat is een grove maatstaf omdat het enkel leeftijdsgroepen zijn die tegenover elkaar geplaatst worden. In Vlaanderen zal die ratio dalen. Dat betekent dat het gewicht van de instroom ten opzichte van de uitstroom op termijn zal afnemen. De potentiële instroom van jongeren zal dalen vanaf 2010 en dat zal tegen 2030 resulteren in een daling met 76.000 eenheden. Wallonië en Brussel zullen dat probleem niet kennen.

Uit het eerste deel van mijn uiteenzetting distilleer ik volgende aandachtspunten voor Vlaanderen. Het zwaartepunt van de ontgroening en vergrijzing zal zich in Vlaanderen situeren. Er is een sterke stijging van de afhankelijkheidsratio vanaf 2010, hetgeen betekent dat er minder actieven zullen moeten instaan voor de inactieve leeftijdsgroepen. Er is een forse stijging van de hoogbejaarden na 2020. De bevolking op arbeidsleeftijd daalt na 2010. Er is ook een sterke veroudering van de bevolking op arbeidsleeftijd. De vervanging van arbeidskrachten wordt mettertijd in Vlaanderen een ernstig probleem.

Het tweede deel van de presentatie handelt over de weerslag van die demografische ontwikkelingen op bevoegdheidsdomeinen van de Vlaamse overheid: de arbeidsmarkt, de zorgverzekering, de huisvesting van alleenstaanden.

De werkzaamheidsgraad plaatst de werkende bevolking tegenover de niet-werkende bevolking. Bij mannen bedraagt de globale werkzaamheidsgraad 71 procent en bij vrouwen 55 procent. Vanaf 20-24 jaar stijgt de werkzaamheidsgraad en op alle leeftijden hebben de mannen een hogere werkzaamheidsgraad dan vrouwen. De hoogste werkzaamheidsgraad bij mannen is tussen 30 en 40 jaar, bij vrouwen tussen 25 en 40 jaar. Bij mannen is er een scherpe daling eens ze de leeftijd van 50 voorbij zijn. Bij vrouwen daalt de werkzaamheidsgraad al veel vroeger, met name op 40-45 jaar. Vooral bij de oudere leeftijdsgroepen is er nog ruimte om de werkzaamheidsgraad op te krikken. Vlaanderen heeft een globale werkzaamheidsgraad van 63 procent, Wallonië 55 procent, Brussel 53 procent. De Vlaamse regio heeft dus de hoogste werkzaamheidsgraad.

Voor de prognoses van de werkzaamheidsgraad zijn er twee scenario's uitgewerkt. Bij het eerste wordt de werkzaamheidsgraad 2003, leeftijds- en geslachts-specifiek, gefixeerd en spelen enkel de demografische evoluties zoals voorspeld door het NIS. Bij het tweede scenario wordt initieel de werkzaamheidsgraad 2003 behouden, vanaf 2010 loopt de werkzaamheidsgraad op, in alle leeftijdsgroepen, maar vooral bij de ouderen, conform de Stockholm-norm. Die norm bepaalt dat 55-64-jarigen een werkzaamheidsgraad moeten hebben van 50 procent. Vandaag in Vlaanderen is dat nog geen 25 procent. Er zijn dus forse inspanningen nodig. Scenario A wordt de demografische drift genoemd, scenario B de Stockholm-norm.

In scenario A daalt het aantal werkenden al vanaf 2010 met ongeveer 47.000 eenheden; in 2020 met 169.000; in 2030 met 292.000; in 2040 met 353.000; in 2050 met 402.000. De enige oorzaak is de demografische evolutie, dus de veroudering van de bevolkingsstructuur. Scenario B, dat een verdubbeling van de werkzaamheidsgraad bij ouderen impliceert, zou initieel de werkende bevolking doen oplopen met 285.000 eenheden tegen 2010. Pas na verloop van tijd, na 2030, zou er een daling zijn. Het meest waarschijnlijke van die twee is scenario A met een daling op korte termijn. Wallonië zal volgens scenario A ook een daling van het aantal werkenden kennen, maar veel minder scherp dan Vlaanderen. Vlaanderen kent een daling van ongeveer 10 procent werkenden tussen nu en 2030, wat gelijkstaat met 292.000 eenheden. Brussel kent die ontwikkeling niet.

Vrouwen maken procentueel gezien meer gebruik van de Vlaamse zorgverzekering dan mannen: op tachtig jaar is dat 10 procent bij mannen en 25 procent bij vrouwen. Opvallend is wel de parallelle stijging bij mannen en vrouwen eens de tachtig voorbij. Algemeen maakt 2,5 procent van de bevolking gebruik van de zorgverzekering. Als enkel rekening gehouden wordt met de demografische drift en dus de andere factoren gelijk gehouden worden, zal er een verdubbeling van het aantal gebruikers, van 150.000 naar 300.000, zijn tegen het jaar 2040.

Allicht zal de zorgverzekering ook meer ingezet worden om professionele hulpverlening te betalen. Dat is duurder dan de familiale of mantelzorg. De familiale zorgindex plaatst het aantal 80-plussers, de potentiële zorgbehoevenden, tegenover het aantal 50-59-jarigen, de potentiële zorgverleners. Ook die index gaat crescendo. Er komen meer 80-plussers tegenover een slinkende groep 50-59-jarigen te staan. Het aantal

potentiële mantelzorgers per zorgbehoevende daalt dus.

Tot slot bekijk ik met u de evolutie van het aantal alleenstaanden. Dat heeft een invloed op de huisvestingsbehoeften. Het risico op alleen wonen volgens het Rijksregister wijst uit dat mannen op jongere leeftijd procentueel vaker alleen wonen, terwijl vrouwen op latere leeftijd, voorbij 55 jaar, meer kans hebben om alleenstaand te zijn.

Die gegevens zijn het uitgangspunt om de invloed van de demografische ontwikkelingen op het aantal alleenstaanden te voorspellen. In 2003 zijn er 712.000 alleenstaanden, tegen 2020 zouden dat er 82.000 meer zijn; tegen 2050 170.000 meer.

De aandachtspunten van het tweede deel van mijn presentatie zijn duidelijk. Het constant houden van het aantal werkenden vereist het opkrikken van de werkzaamheidsgraad. Daarvoor is er vooral ruimte bij de 55-plussers. Tegen 2040 zal het aantal gebruikers van de zorgverzekering verdubbeld zijn. Ook het aantal alleenstaanden stijgt gevoelig.

Tot slot wil ik erop wijzen dat de vergelijking van de vergrijzing met een tijdbom onterecht is, het is eerder een bad water dat langzaam warmer wordt. Uiteindelijk is er risico op verbranding. De ontwikkelingen zijn gradueel en geleidelijk. Omdat de evolutie zo langzaam is, merken bepaalde segmenten van de bevolking de nefaste invloed ervan niet.

Mevrouw Josée Lemaître: Wat weten we op basis van het literatuuronderzoek, meer het kwalitatief onderzoek, ingedeeld volgens de verschillende levensdomeinen? Ik toon daarmee aan dat het vergrijzingsdebat ook repercussies heeft op het Vlaamse beleid.

Over arbeid en vergrijzing is heel wat gepubliceerd. Ik verwijs naar de rapporten van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, de federale studiegcommissie Vergrijzing en de VIONA-studie over het fiscale rugzakje. We leren uit die teksten dat de feitelijke uit-treding fors voor de pensioenleeftijd plaatsvindt. In het Vlaamse Gewest is de gemiddelde uitstapleeftijd lager dan het Europese gemiddelde van 61 jaar. Zeer weinig 55-plussers zijn nog werkzoekend. De werkzaamheidsgraad in de groep 55-64 is laag, al komt er stilaan een kentering in de groep 50-54-jarigen. Komt dit door de maatregelen die reeds werden genomen of door de toename in die groep van het aantal hoger geschoolden en van vrouwen wiens pensioengerech-

tigde leeftijd progressief tot 65 jaar wordt opgetrokken?

Vlaamse ouderen stromen meer en vroeger uit dan in andere Europese landen, ook bij hoger geschoolden. Dat is niet onbelangrijk voor onze concurrentiepositie. Op de grafiek met de verdeling van het aandeel van de 55-plussers volgens hun activiteit merkt men op dat slechts zeer weinig 50-plussers werkzoekend zijn. De groep inactieven neemt met de jaren toe. Bij de 50-plussers is dat inmiddels 51 tot 52 procent. De stelsels die men daartoe gebruikt veranderen in de loop der jaren. De maatregelen en de reglementering worden ook bijna van jaar op jaar aangepast. Ook de economische conjunctuur speelt een rol. Men stelt vast dat het voltijdse brugpensioen de meest gebruikte formule is, al is er een zekere daling.

In de volgende grafiek ziet men de leeftijdsspecifieke werkzaamheidsgraad van 1999 tot 2003. Er is een geleidelijke stijging in de groep 50-54. Vergeleken met andere Europese landen is de werkzaamheidsgraad in Vlaanderen laag. Men moet wel bedenken dat daar in Nederland veel deeltijdwerkers bij zijn.

Vanaf 50-55 jaar neemt de vraag naar vrije tijd toe en daalt het belang dat aan de carrière wordt gehecht. Dat blijkt uit verschillende studies. Andere dan materiële verzuchtingen worden belangrijker. Vier op tien Vlamingen, zo leert internationaal onderzoek, zien in de afzwakking van de huidige vervroegde pensionering een begin van oplossing, maar voor de verhoging van de pensioenleeftijd zelf is het maatschappelijk draagvlak zeer klein. Maar ook de werkgevers hebben een negatief beeld van 45-50-plussers. De Hoge Raad voor de Werkgelegenheid wijst op de aan de leeftijd gebonden loonevolutie. Men vreest ook een lagere motivatie en meer ziekte. Het beleid heeft op dit vlak al een begin gemaakt van sensibilisering.

Veertig procent van de vervroegde uittradingen heeft een verplicht karakter, met name de sluitingen en afslankingen in bepaalde sectoren, zowel in kleine als in grote bedrijven. Daarnaast is er sociale druk door werkloze jongeren en zijn er psychosomatische klachten bij de ouderen, het gevoel niet meer mee te kunnen en onregelmatige werkuren. Recent onderzoek wijst ook op het geringe financiële verlies, zeker in de perceptie van de uitstappers. Blijkbaar is 70 procent van het nettoloon de psychologische drempel. Daarbij komen nog het afbetaalde huis en de partner of de vrienden die niet (meer) werkt of werken. Deze kennis van motieven is belangrijk voor bewustmakingscampagnes.

Wie blijft langer werken? Alleenstaanden, mensen met een hoger inkomen, zelfstandigen, ambtenaren, mannen, mensen die vaak van functie wijzigden in hun carrière of tussentijds hun loopbaan onderbraken. Extralegale voordelen die over de tijd moeten opgebouwd worden, werken ook stimulerend.

Wat betreft gezondheid, welzijn en sociale integratie is het niet zo dat alle ouderen plots hulpbehoevend worden. Het aandeel van de 65-plussers dat uitgebreide hulp nodig heeft en niet autonoom kan functioneren, bedraagt nog 10 procent, wat de helft is van de periode 1996-2001. De meesten maken gebruik van de hulp van huisgenoten. Slechts 30 procent maakt uitsluitend gebruik van externe hulpverleners. Dat laatste neemt wel toe met de zorgduur en de behoefte aan persoonsverzorging. De hoge terugbetaling daarvoor speelt een rol. Het Centrum voor Gezins- en Bevolkingsstudies kwam tot de bevinding dat de vraag naar mantelzorg bij 40 procent zou toenemen indien er een vergoeding zou zijn. Maar meestal zou het toch gaan om personen die voorkeur hadden voor thuisverzorging, maar die dit niet aan familieleden durfden te vragen. Een groep die 39 procent uitmaakt zou de professionele hulp ook meteen inruilen.

Er bestaan verschillende theorieën over zorgafhankelijkheid en morbiditeit. Maar de algemene conclusie is dat men moet nuanceren. Er is geen lineair verband tussen ouder worden en afhankelijkheid. Belangrijk voor de ziekenhuissector is de prognose dat tegen 2050 één op twee ziekenhuispatiënten 65 jaar en ouder zal zijn. Ik verwijs naar een zeer uitgebreid onderzoek van de professoren Pacolet en Leliège uit 2004 dat beschikbaar is op de federale website van Sociale Zekerheid. Geriatrie diensten en paramedische beroepen zullen meer nodig zijn. Opleidingen moeten gedifferentieerd worden, zowel in de richting welzijn als in de richting gezondheid. De administratie Welzijn projecteerde de behoefte aan bijkomende rusthuisbedden voor de komende drie jaar op 13.000 en aan bijkomende serviceflats tegen 2010 op 14.000. Deze demografische cijfers werden reeds gecorrigeerd door rekening te houden met de factor goede gezondheid.

Ik illustreer dat om te zeggen dat we niet hebben stilgezeten. De voorbije jaren zijn inspanningen geleverd om het aantal rusthuisbedden te laten toenemen. De realisatiegraad ten aanzien van de behoeften toont aan dat we ondanks onze inspanningen achter de feiten aan hollen. Dat is een onthutsende vaststel-

ling. De geleverde inspanning volstaat niet gezien de demografische ontwikkelingen.

Wanneer we de aspecten welzijn en sociale cohesie van nabij bekijken, merken we dat ouderen nog actief zijn in het verenigingsleven. De buitenhuisactiviteiten nemen af vanaf de leeftijd van 75 jaar. Een reden daarvoor is de verminderde mobiliteit. Ouderen zijn vooral actief in verenigingen. Ze doen vrij veel aan sport: één op drie van de 60- tot 69-jarigen doet nog aan sport. Bij de jongere actieven is sport en eigen lichaamsverzorging belangrijk. We mogen niet zeggen dat 55-plussers sociaal geïsoleerd zijn. Deze groep is actief en maatschappelijk maatschappelijk geëngageerd.

De senioren zijn meestal tevreden over hun sociale relaties. Vertrouwelijke zaken bespreken ze vooral met hun kinderen. Niet zozeer met vrienden. De actieve groep bespreekt vertrouwelijke zaken met de partner en met de collega's.

Vier op tien ouderen, vooral dan de jongere categorie, helpt zijn kinderen met kinderopvang, klusjes, tuinonderhoud enzovoort. Die zogenaamde sandwich-generatie helpt ook nog zijn eigen ouders. Het negatieve beeld van ouderen als zorgbehoevenden gaat niet op. Ouderen leveren wel degelijk een bijdrage aan onze maatschappij.

Ouderen voelen zich niet uitgesloten. De solidariteit is groot tussen de verschillende generaties. Ouderen maken meer gebruik van de sociale zekerheid, maar hoeven daarom niet meer bij te dragen.

De woonbehoeften van ouderen zijn veel minder onderzocht, maar we stellen toch een aantal zaken vast. Ruimtelijk gezien is er een duidelijke concentratie aan de kust. In een smalle rand aan de kust is meer dan één op vier 65 jaar. Dat beïnvloedt het straatbeeld buiten het toeristische seizoen. We kunnen ons daar al een beeld vormen van hoe de toestand over tien jaar zal zijn in andere steden en op het platteland.

Uit cijfers van het Rijksregister blijkt dat 65-plussers de kernsteden verlaten. Ze verhuizen naar de rand rond de regionale centra en de grootsteden Antwerpen en Gent. In de kleinstedelijke gebieden merken we een lichte uitwijking. De kleinstedelijke en provinciale gebieden blijven aantrekkelijk voor ouderen. Dat geldt ook voor het buitengebied. Ouderen ver-

trekken uit centrumwijken en zoeken kleinere steden, randgebieden en het buitengebied op.

Ouderen zijn in grote mate eigenaar van hun woning. Het gemiddeld aandeel eigenaars bedraagt 71 procent. Onder de huurders valt het op dat de totale huisvestingsuitgaven bij twee op drie meer dan twintig procent van het inkomen vertegenwoordigen.

Er is geen probleem met de kwaliteit van hun woningen. De meeste ouderen zijn tevreden over hun eigen woning. Het basiscomfort is er niet minder, ook al wonen zij in huizen gebouwd vlak na de tweede wereldoorlog. Deze hypothese is ontkracht.

Bij zeer hoog bejaarden merken we wel dat de woning niet meer aangepast is: te veel trappen en tussenverdiepingen. Vijf procent van de hoogbejaarden zegt daar last van te hebben. Aanpasbaar wonen wordt een belangrijk aandachtspunt. Wellicht zal de woning al op jongere leeftijd aangepast moeten worden. Eenmaal men 70 of 80 jaar oud is, vindt men het de moeite niet meer om nog grote kosten te doen aan de woning. Men moet op jongere leeftijd gestimuleerd worden om de woning aan te passen. De welzijnssector heeft al enkele initiatieven op dat vlak.

Vijfentwintig procent van de sociale woningen wordt bewoond door huishoudens met een 65-plusser. Mensen blijven lang in een sociale woning. Men woont er graag. Men heeft er enkele aanpassingen gedaan. Drie op vier sociale woningen beschikken over volledig wooncomfort. Ouderen wonen vooral in de oudste sociale woningen. De socialehuisvestingsmaatschappijen voeren daar nu bij prioriteit aanpassingswerkzaamheden uit. We mogen niet zeggen dat Vlaanderen met een probleem kampt.

De tevredenheid over woning en buurt is groot. Mensen wonen lang in hun eigen woning. De scharnierleeftijd voor zelfstandig wonen is 80 jaar voor alleenstaanden. Indien de partner er nog is, blijft men langer zelfstandig in het eigen huis wonen. Alleenstaande vrouwen trekken iets vlugger naar een collectieve opvang (rusthuis).

Opmerkelijk is dat het aantal ouderen dat samenwoont met hun kinderen stelselmatig afneemt. Dat is een bewuste keuze van beide kanten. Ouderen willen hun kinderen bewust geen last bezorgen. Ze geven er de voorkeur aan om zo lang mogelijk zelfstandig in de eigen woning te blijven wonen. Daarna kiezen ze voor een serviceflat of een rusthuis. Uit een

recent Europees onderzoek blijkt dat 40 procent van de kinderen zelfs niet overwegen hun ouders te laten intrekken. We moeten ouderen om die redenen zo goed mogelijk omkaderen met thuiszorg, een goede woning enzovoort.

Het gebruik van de auto is algemeen groot, maar daalt vanaf 75 jaar. Ouderen maken vooral gebruik van de fiets. Ze gaan veel te voet. Voor ouderen zijn goede fiets- en voetpaden belangrijk. We moeten daar aandacht voor hebben in het investeringsprogramma. Als het kan, rijden ze liefst mee met de auto van burens of kinderen. Wanneer jonge mensen een bouwgrond kopen, is de nabijheid van een bushalte minder belangrijk. Voor ouderen is dat wel belangrijk. Niet omdat ze er gebruik van maken, maar het geeft hun een zeker veiligheidsgevoel. Als ze met niemand kunnen meerijden, hebben ze nog altijd de bus.

Op basis van de algemene volkstelling van 2001 kunnen we afleiden dat maar een beperkt deel van de ouderen tijdens hun vrije tijd gebruik maken van het openbaar vervoer. Dat neemt iets toe op hogere leeftijd. Ik moet er wel op wijzen dat de cijfers dateren van 2001. Het gratis busvervoer beïnvloedt deze cijfers nog niet. Het recentste onderzoek over het verplaatsingsgedrag dateert van 2004. Het bevatte echter geen leeftijdsspecifieke cijfers.

De scholingsgraad neemt stelselmatig toe. Ze zijn er zich van bewust dat blijven leren belangrijk is. We merken wel dat maar één op de tien 55-plussers nog een opleiding volgt. Vanaf de leeftijd van 50 jaar vinden ze dat de moeite niet meer en beginnen ze uit te bollen. Eenmaal ze op pensioen zijn, gaan ze opnieuw opleidingen volgen in verenigingen. De interesse voor hobby's, lichaamsverzorging en zingeving neemt toe. De ICT-kloof groeit vanaf 54 jaar. De groep haalt zijn achterstand wel in, maar blijft altijd net iets achter op de jongeren die vlot omgaan met nieuwe technologieën.

In de groep ouderen merken we dat de meerderheid enkel lager onderwijs heeft gevolgd. Het aantal universitaires is heel beperkt. We merken een enorme inhaalbeweging in de jongerengroep.

De uitgaven voor gezondheidszorg stijgen jaarlijks sneller dan het bruto binnenlands product (BBP). De Belgische uitgaven zijn wel vergelijkbaar met het Europese gemiddelde. De totale gezondheidszorgconsumptie bedroeg in 2003 8,8 procent van het BBP. Het Europese gemiddelde bedroeg toen 8,9 procent.

De uitgaven voor gezondheidszorg worden niet alleen veroorzaakt door de veroudering. Dat zou maar 0,7 procent van het BBP zijn. De rest van de stijging is het gevolg van de kwaliteitsverbetering, de betere omkadering, capaciteitsverhoging en personeelskosten. Recent onderzoek toont aan dat de 'long term care' 1,1 procent van het BBP vertegenwoordigt.

Uit recente cijfers en uit de vooruitzichten van de federale Studiecommissie voor de Vergrijzing blijkt dat de overheidsuitgaven voor de sociale zekerheid al 23,7 procent van het BBP bedragen. De belangrijkste uitgavenpost is de pensioenen, gevolgd door de gezondheidszorg. Om het systeem in evenwicht te houden, rekent men op een daling van de werkloosheid. Men hoopt dat de werkzaamheidsgraad stijgt, het aantal brugpensioenen afneemt en de totale uitgaven voor kinderbijslag dalen.

Leeftijd is in sommige opzichten een risicofactor. 22 procent van de ouderen heeft een inkomen dat lager is dan 60 procent van het mediaaninkomen. Er bestaat in dit verband een groot verschil tussen gepensioneerden. 38 procent zegt goed rond te komen. Ongeveer een even groot aantal zegt er ongeveer mee rond te komen. Vooral hoogbejaarde koppels en alleenstaande vrouwen geven aan het zeer moeilijk te hebben om de eindjes aan elkaar te knopen. Jongere senioren, vanaf 55 jaar, schatten het bedrag dat ze menen nodig te hebben om rond te komen, hoger in dan ouderen. Financiële transfers verlopen vaker van de ouderen naar de kinderen dan omgekeerd.

Vrouwen vormen een risicogroep. Ze leven langer, maar moeten meer jaren met beperkingen leven.

Een nieuwe risicogroep zijn de allochtonen. De eerste generatie migranten keerde vaak terug naar het eigen land, of werd opgevangen door kinderen. Dit is in de tweede en derde generatie minder evident.

Alleenstaanden vormen ook een risicogroep. Hoe meer alleenstaanden, hoe minder mantelzorg.

Er dient rekening te worden gehouden met een lichte bevolkingsgroei en een daling van het bevolkingsaandeel in Vlaanderen. Dit heeft gevolgen voor de financiering in het kader van de Financieringswet en voor het debat over de regionalisering van de sociale zekerheid.

Het aandeel van de jongeren daalt. Daardoor verminderen de behoeften in de kinderopvang hypothetisch.

Anderzijds zullen 50-plussers langer moeten werken, zodat kinderopvang door de grootouders minder zal voorkomen. Bovendien wordt van de actieve bevolking de nodige flexibiliteit verwacht. Dit zal nieuwe zorgbehoeften creëren voor de kinderopvang.

Als gevolg van het lager aantal scholieren, zullen er hypothetisch minder leerkrachten en zal er minder infrastructuur nodig zijn. Anderzijds moet rekening gehouden worden met de behoeften aan een betere omkadering in het onderwijs.

Er bestaat nu reeds een tekort aan arbeidskrachten in bepaalde sectoren. Er moet rekening mee gehouden worden dat heel wat zwaar en onregelmatig werk op dit ogenblik vooral door oudere werknemers wordt uitgevoerd. Jongere werknemers zijn vaak niet bereid om dit soort werk op zich te nemen.

Er zal globaal genomen een tekort aan arbeidskrachten tot stand komen, vooral in welbepaalde sectoren. Om dit op te vangen zou er preventief kunnen worden opgetreden. Bijvoorbeeld door de combinatie arbeid-gezin gemakkelijker te maken door betere kinderopvang, door te werken aan een kwaliteitsvolle arbeidsomgeving enzovoort.

De stijging van het aantal alleenstaanden zal een invloed hebben op de woonsector, op het verkeer en op de mantelzorg. Door de stijging van het aantal ouderen zal de behoefte aan specifieke ouderenvoorzieningen toenemen. Er zullen meer rusthuisbedden nodig zijn en meer personeel in de zorgsector. Het zal ook een invloed hebben op de druk op de reserves van de Vlaamse zorgverzekering. De SERV heeft in dit verband berekeningen gemaakt rekening houdend met verschillende hypothesen.

De stijging van het aantal woningen zal ook een invloed hebben op het bouwen. Ook met de leefomgeving van de ouderen moet rekening worden gehouden. Er zullen ook gevolgen zijn voor de fiscale capaciteit. Het aantal vervangingsinkomens zal toenemen. Er zullen vanzelfsprekend ook gevolgen zijn voor de successie- en schenkingsrechten.

De toename van het aantal ouderen zal ten slotte ook leiden tot een meer recreatieve levensstijl.

2. Vragen en opmerkingen van de leden

Mevrouw Anne Marie Hoebeke: Deze studie is een uitstekend werkdocument.

Waarom is de vergoeding voor niet-residentiële mantelzorg niet hoger? Is er in dit verband al onderzoek gedaan?

Is het niet aangewezen om te zorgen voor een verplegend kader bij serviceflats? Op deze wijze kan de druk op de rustoorden en de wachtlijsten worden verminderd.

Veel 65-plussers belanden in de ziekenhuizengeriatrie. Vaak wordt dit gezien als een tijdelijke oplossing door kinderen die niet voor hun ouders willen zorgen. Werd er hier reeds onderzoek naar gedaan?

De EU roept op om gezinnen te ondersteunen om de zorg voor ouderen op zich te nemen, in symbiose met instellingen en vrijwilligers. Werd hierover reeds onderzoek gepleegd?

Vlaanderen zit momenteel niet aan het toppunt van zijn capaciteit inzake dagopvangcentra. In landelijke gebieden is dagopvang vaak niet voorhanden.

Vrouwen zoeken steeds meer en vlugger hun toevlucht in rustoorden. Ik vermoed dat dit te maken heeft met de erfrechtelijke regeling. Kinderen dringen aan op vereffening en verdeling. Wellicht heeft het ook te maken met de echtscheidingsproblematiek. Vaak krijgt de man het huis, omdat de vrouw niet over een inkomen beschikt om het af te betalen.

Sinds de invoering van het voorlopig bewind in 1999 is het aantal personen dat onder voorlopig bewind wordt geplaatst, steeds groter geworden. Dit heeft te maken met de stijgende leeftijd. Werd er hierover onderzoek verricht?

De heer Ludo Sannen: De studie is een boeiend document. Het migratiebeleid komt evenwel niet aan bod in de studie. Nochtans kan het een belangrijke invloed hebben op de werkzaamheidsgraad. Werden er vergelijkingen gemaakt met andere landen met een ander migratiebeleid? Zou dit geen oplossing kunnen zijn voor bepaalde problemen?

Is er zicht op de aanwezigheid van rijkdom per generatie?

De studie wijst op een ICT-kloof vanaf de leeftijd van 54 jaar. Zal deze leeftijd niet toenemen? De personen die vertrouwd zijn met ICT worden immers

ouder. Was de kloof tien jaar geleden niet groter dan nu?

Mevrouw Veerle Heeren: Ik hoop dat dit uitstekende document inspirerend zal zijn voor de verschillende beleidsdomeinen.

Het verbaast me dat ik tijdens de bespreking van deze studie nergens het woord ‘medior’ heb gehoord. Is er daar een reden voor? Wordt er een onderscheid gemaakt tussen verschillende leeftijdsgroepen van ouderen?

De heer Steven Vanackere: Een samenleving is dynamisch. Het toekomstbeeld dat blijkt uit de studie, is een beeld van een situatie waarin de trein op dezelfde manier voortrijdt. De studie trekt de demografische trends immers gewoon lineair door en houdt geen rekening met de natuurlijke aanpassingen.

De commissie voor Welzijn in dit parlement vond het zonde dat deze hoorzitting niet gezamenlijk werd georganiseerd.

In de studie wordt vertrokken van een verdere verdunning van de gezinnen. Ik geloof niet dat deze voorspelling zal uitkomen. De verdunning van de gezinnen en het alleen wonen is stilaan grenzen aan het bereiken. Velen zijn alleenstaand om redenen buiten hun eigen wil. Het feit dat er minder ouders bij hun kinderen gaan inwonen, mag niet als een fataliteit worden beschouwd. Door formules als kangoeroewonen kunnen mensen ertoe worden aangemoedigd om samen te wonen.

De regering heeft twee weken geleden aangekondigd om de mantelzorguitkeringen in het kader van de zorgverzekeringen op te trekken naar het niveau van de residentiële zorg, tegen het einde van deze regeerperiode.

Behalve intergenerationele solidariteit, is er ook behoefte aan intragenerationele solidariteit. Zestig procent van het vermogen in België zou in handen zijn van 60-plussers. Heeft u cijfers die dit bevestigen? Klopt het dat er binnen de generatie grotere inkomensverschillen voorkomen naargelang de Belg ouder wordt?

De sprekers werken met statistieken van het NIS, meestal van 2001. Een week geleden heeft een collega de minister-president ondervraagd over het verifiëren van het eventuele Mattheuseffect bij een aantal van

onze maatregelen. Uit het antwoord van de minister-president bleek dat het grootste deel van de statistieken geleverd wordt door het federale niveau. Het nadeel is dat die gegevens vaak niet recent zijn. De impact van het gratis openbaar vervoer, ondertussen toch wel al een poosje ingevoerd, op het mobiliteitsgedrag van ouderen is bijvoorbeeld nog niet in te schatten. Heeft de Vlaamse administratie een strategie om die lacune op te vangen? Ondervindt de administratie ook hinder van het laattijdig verstrekken van gegevens? Is daar iets aan te doen?

Mevrouw Anne Marie Hoebeke: Veertig procent van de kinderen wil de ouders niet opvangen, zelfs al is de nood hoog. Wat is de reden daarvan? Is het omdat beide partners werken? Kan dat veranderen door het invoeren van een vergoeding? Is er onderzoek gebeurd naar de depressies bij en het gebruik van psychofarmaca door vrouwen ouder dan 70 jaar?

De heer Eric Van Rompuy: Ik wil vooreerst de administratie feliciteren met haar recent studiewerk: de studie van ABAFIM over de transfers en de vandaag voorgestelde studie over de gevolgen van de vergrijzing zijn voorbeeldwerken.

Zowel scenario A als scenario B voorspellen op termijn een daling van de bevolking op beroepsleeftijd. Is er rekening gehouden met de Europese wetgeving waardoor er op termijn arbeidskrachten van andere Europese landen legaal ons land zullen binnenstromen? De evolutie van onze beroepsbevolking is voor sommigen een argument om de instroom van buitenlandse arbeidskrachten te verdedigen.

De heer Sven Gatz, voorzitter: Het voorstel van resolutie is aan deze commissie toegewezen omdat het onderwerp verschillende beleidsdomeinen omvat, niet alleen vergrijzing en welzijn, maar ook huisvesting en andere. We mogen ook niet overformaliseren, alle parlementsleden zijn welkom in deze commissie

Mevrouw Josée Lemaître: Het is niet mogelijk om op alle vragen te antwoorden. In het recente Sociaal-Economische Rapport Vlaanderen van de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen kan u de evolutie van de kostprijs van de zorgverzekering in de verschillende scenario's terugvinden.

Het is natuurlijk onmogelijk om de invloed van alle hypothesen weer te geven. We hebben ons beperkt tot het bestuderen van de gevolgen van de zogenaamde demografische drift, dat is de impact van de demo-

grafische evolutie. De vraag om een verzorgend element toe te voegen aan rusthuizen en serviceflats wordt behandeld in de beleidsbrief over de welzijnszorg.

Ik weet niet of er cijfers zijn over de patiënten in de geriatrie-afdelingen. Het kan zijn dat het federale niveau wel over gegevens beschikt. Ook in het vrij lijvige document van professor Pacolet over de problematiek van de veroudering heb ik daarover niets teruggevonden.

Het feit dat dagopvangcentra en andere voorzieningen niet hun maximale capaciteit halen is allicht een budgettaire kwestie. Er is behoefte, maar die vraag zou best aan de minister bevoegd voor welzijn gesteld worden. Over de gevolgen van weduwschap en echtscheiding is recent door het Centrum voor Gezins- en Bevolkingsstudies een rapport gepubliceerd. Die studie doet vaststellingen op basis van empirisch onderzoek. Het is duidelijk dat zeker bij vrouwen weduwschap en echtscheiding tot een grotere kans op armoede leiden. Er is een sterke correlatie tussen burgerlijke stand en inkomen. Te veel studies beperken zich tot een beschrijving van evoluties, zelden wordt er naar oorzaken gezocht. Dat is een lacune en misschien een hint voor de steunpunten.

Noch voor het feit dat vier op tien kinderen niet meer bereid zijn om hun ouders op te vangen, noch voor het gebruik van psychofarmaca zijn er mij verklarende studies bekend. Allicht is het een goed idee dat het parlement een aantal thema's voor verder onderzoek selecteert. De administratie Planning en Statistiek beschikt momenteel echter niet over de tijd om dergelijke diepgaande studies uit te voeren.

We hebben bij het opstellen van de prognoses geen rekening gehouden met de invloed van het migratiebeleid. Op Vlaams niveau bestaat er bij mijn weten geen onderzoek over, tenzij in het kader van het VIONA-onderzoek. Er is wel een verslag van een debat in de Kamer van Volksvertegenwoordigers in 2004, dat verwijst naar een studie die de invloed van de immigratie op de werkzaamheidsgraad onderzoekt. Daaruit bleek dat, om de werkzaamheidsgraad aan te vullen, België procentueel meer migranten moest hebben dan een migratieland als Canada. Er zijn wel cijfers over hoeveel mensen van de EU in België werken. De algemene vaststelling is dat vooral de buurlanden van de Oost-Europese landen arbeidskrachten en migranten uit die landen krijgen. In

België gaat het om een beperkter aantal gevallen, in bepaalde segmenten van de arbeidsmarkt.

De heer Ludo Sannen: Zijn de vergelijkingen met andere landen, waar er een ander migratiebeleid gevoerd wordt, vertekend?

Mevrouw Josée Lemaître: In het kader van het arbeidsmarktbeleid kan dat opgezocht worden.

De heer Edwin Pelfrene: APS is van plan een studie te maken over 'brain drain' en 'brain gain'. Dat is niet zo gemakkelijk. Ik heb daarvoor met de Duitse ambassade contact genomen. Kandidaten voor knelpuntberoepen die voldoen aan de selectiecriteria kunnen binnen de 24 uur een verblijfsvergunning en een appartement toegewezen krijgen. Duitsland voert dus een doordachte politiek om de knelpuntberoepen in te vullen. Canada en de Verenigde Staten hebben ook dergelijke traditie. Het gaat wel specifiek over de gevallen waar er een slechte afstemming is tussen vraag en aanbod. Dat is niet hetzelfde als migratie om een daling van de bevolking op arbeidsleeftijd tegen te gaan.

De heer Sven Gatz: Duitsland is het enige land dat dergelijke migratiepolitiek voert en die is nog recent. Het is dus te vroeg om al conclusies te trekken.

Mevrouw Josée Lemaître: APS is momenteel met een onderzoek bezig over de ICT-kloof. Het is inderdaad een evolutief gegeven. Er blijft een kloof. Ouderen hinken altijd de jongere generaties achterna. Onderzoek in Nederland bevestigt dit. De weerstand tegen ICT begint nu rond de vijftig jaar, allicht zal die grens verschuiven. Dat is niet alleen zo voor computer en internetgebruik, maar het is een algemene houding ten opzichte van nieuwe technologie. Er zijn altijd goede uitzonderingen, zoals jonge kinderen hebben, wat een positieve invloed kan uitoefenen.

Het begrip medior is mij bekend. Ik heb het niet gebruikt omdat het nog niet is doorgedrongen in wetenschappelijk onderzoek. In het begin heb ik ook gezegd dat er geen eenduidige definitie is van ouderen. Precies daarom zijn vergelijkende onderzoeken zo moeilijk. Op de arbeidsmarkt zijn 45-plussers al ouderen. In sociologisch onderzoek zijn 80-plussers ouderen. We moeten eens duidelijk bepalen over wie we het precies hebben, als we het over ouderen hebben. Dat heeft wel degelijk gevolgen voor de reglementering. In de welzijnsreglementen alleen al hanteert men verschillende normen. Het recentste

decreet beschouwt 60-plussers als ouderen. In het decreet op de thuiszorg zijn 65-plussers ouderen. We moeten bijzonder goed opletten wanneer we het hebben over dé ouderen of dé vergrijzing.

De heer Edwin Pelfrene: Nogal wat jongeren kiezen er bewust voor om alleen te gaan wonen. 'Single' zijn heeft een zekere aantrekkingskracht. Ik heb er niet onmiddellijk een idee van of het aantal 'singles' toeneemt. Dat zou nader onderzocht moeten worden.

Mevrouw Josée Lemaître: Er is niet alleen solidariteit tussen de verschillende generaties, maar ook binnen de generaties. Er is daarover een grootschalig, vier jaar durend onderzoek aangekondigd. Het onderzoek wordt gefinancierd door de Europese Unie. Het Centrum voor Gezins- en Bevolkingsstudies, de Universiteit Antwerpen, de KUL en de VUB zullen daaraan bijdragen. Een van de onderzoeksthema's is het meten van trends in intra- en intergenerationele verdeling van inkomen en rijkdom in Vlaanderen. Het is een onderzoeksprogramma dat zeker de moeite waard is om van nabij te volgen.

Er zijn uiteraard recentere statistieken dan de volkstelling van 2001. Grote registraties en tellingen verwerken vergt tijd. Er is op dit ogenblik een probleem op federaal niveau. Er is op korte termijn beterschap beloofd. De Hoge Raad voor Statistiek komt eind deze week opnieuw samen. Het is het enige platform waar Vlaanderen zijn stem kan laten horen. Geen enkele federale instantie neemt de coördinatie op zich. Het Nationaal Instituut voor de Statistiek krijgt zijn eigen enquêtes amper kwaliteitsvol af. We moeten telkens afzonderlijke akkoorden sluiten om samen te werken.

Ook het Vlaamse statistische apparaat is verspreid. Het is niet omdat we een administratie Planning en Statistiek hebben, dat er ook één grote statistische instelling is die alles bijhoudt. We proberen door netwerking zicht te krijgen en voeren een statistisch meerjarenprogramma. De vooruitzichten op een geïntegreerd statistisch programma in de Hoge Raad voor Statistiek waren goed. Het federale niveau en de gewesten zouden telkens voor een periode van vijf jaar afspraken maken over de geplande enquêtes en onderzoeken. De beleidsbrief zal binnenkort duidelijk maken welke strategie de minister wil volgen.

De Stockholmnorm wordt ook gehanteerd in het werkgelegenheidsrichtsnoer en de Lissabonstrategie. De manier waarop de scenario's zijn opgemaakt,

staat in de bijlage. Er werd geen rekening gehouden met migratie.

De heer Edwin Pelfrene: De Stockholmnorm is een voortzetting van de Lissabonstrategie. Tegen 2010 moet de Europese Unie de meest competitieve regio zijn in de wereld. Men streeft naar een algemene werkzaamheidsgraad van 70 procent. Bij vrouwen moet de werkzaamheidsgraad 60 procent bedragen. Bij 55-plussers moet de werkzaamheidsgraad 50 procent zijn. We hebben dat ingeplugd. De werkzaamheidsgraad van de jonge leeftijdscategorieën hebben we wat opgetrokken. We hebben inderdaad geen rekening gehouden met migratie. Het is wel een denkspoor waarover we ons eens moeten beraden.

De federale minister voor Volksgezondheid van de paars-groene regering had een commissie opgericht over het gebruik van benzodiazepines in Europa. Blijkt dat wij koploper zijn in het gebruik van psychofarmaca. Een andere studie toont aan dat er een verband is met werkstress. In het licht van de huidige discussie over het loopbaaneinde moet men misschien ook op zoek naar humaner werk.

De heer Koen Van den Heuvel: Het is belangrijk dat het aantal banketbakkers of mensen die voor welvaart zorgen toeneemt. De bevolking op arbeidsleeftijd daalt met 350.000 eenheden. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat de bevolking op arbeidsleeftijd niet daalt? De taart hoeft niet noodzakelijk alleen maar door Belgen gebakken te worden.

De Vlaamse werkgelegenheidsgraad bedraagt 64 procent. In Wallonië 55 procent. In Scandinavië is de werkgelegenheidsgraad hoger dan 70 procent. De Europese Unie streeft naar een werkgelegenheidsgraad van 70 procent. Immigratie is een deel van de oplossing. Geen gemakkelijksoplossing. We moeten er steeds naar streven om de potentiële beroepsbevolking zo hoog mogelijk te houden.

Er wordt in de beleidsaanbevelingen gewaarschuwd voor de splitsing van de sociale zekerheid. Regio's met een hoge werkgelegenheidsgraad kunnen de niet-actieven makkelijker financieren dan regio's met een kleine werkgelegenheidsgraad. We moeten de allochtonen volwaardig betrekken in het arbeidsproces.

De Vlaamse bevolking op arbeidsleeftijd neemt af. Bij de minste economische heropleving zullen knelpuntberoepen ontstaan. We zullen dat vooral merken in zuid-West-Vlaanderen en in Vlaams-Brabant. De

Brusselse bevolking op arbeidsleeftijd neemt echter niet af. We moeten inspanningen leveren om de Brusselse bevolking Nederlands te leren en op te leiden. We moeten de mobiliteit van Brussel naar Vlaams-Brabant vergemakkelijken. Zorg is belangrijk, maar we mogen de economische invalshoek niet uit het oog verliezen. We moeten uiteraard migratie overwegen, maar we mogen onze eigen troeven niet uit het oog verliezen.

De heer Ludo Sannen: Wat de heer Van den Heuvel zegt, is terecht. We moeten daarover een gedachtewisseling organiseren om tot een voorstel van resolutie te komen. Ik heb me vandaag beperkt tot vragen stellen. Een visie ontwikkelen hoort niet tijdens een hoorzitting. Ik heb me daarom niet uitgesproken over migratie.

De voorzitter: Ik dank de sprekers voor hun uiteenzetting.

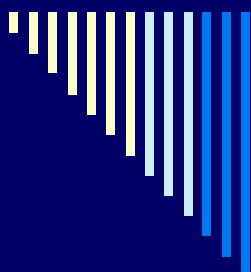
De verslaggever,

De voorzitter,

Steven VANACKERE

Sven GATZ

BIJLAGEN



Ontgroening & vergrijzing in Vlaanderen 1990-2050

ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
administratie Planning en Statistiek

Presentatie

- Deel 1:
Bevolkingsvooruitzichten tot 2050
- Deel 2:
Weerslag van de demografische ontwikkelingen

DEEL 1

Bevolkingsvooruitzichten tot 2050

Uitgangspunten

- NIS bevolkingsstatistieken 1990-2000
- NIS bevolkingsvooruitzichten tot 2050

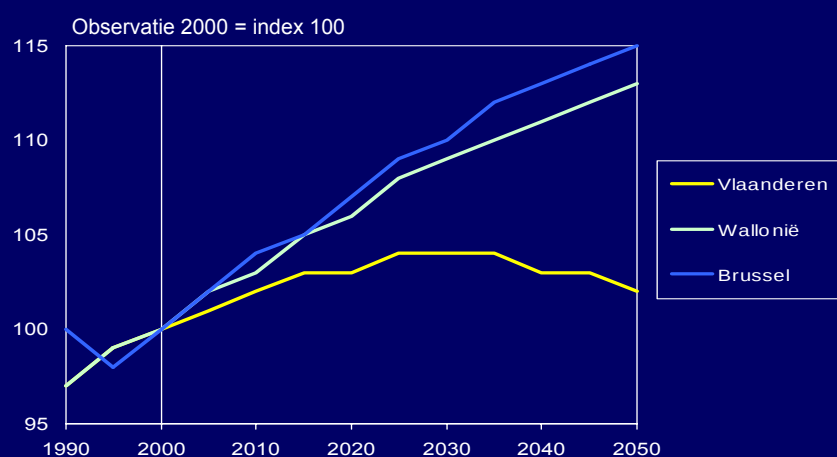
Hypotheses m.b.t.

- Vruchtbaarheid (basis 1989-1994)
- Mortaliteit (basis 1988-1997)
- Migraties tussen arrondissementen
- Migraties van/naar buitenland
- Naturalisatie tot Belg

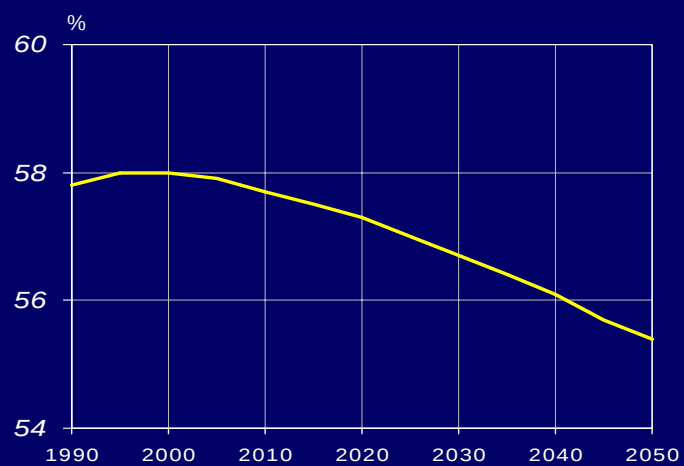
Vergelijking 'geprojecteerde bevolking' en 'bevolking volgens RR', Vlaanderen 2001-2005

	projected – observed % afwijking
2001	+ 0,14 %
2002	+ 0,19 %
2003	+ 0,03 %
2004	- 0,10 %
2005	- 0,35 %

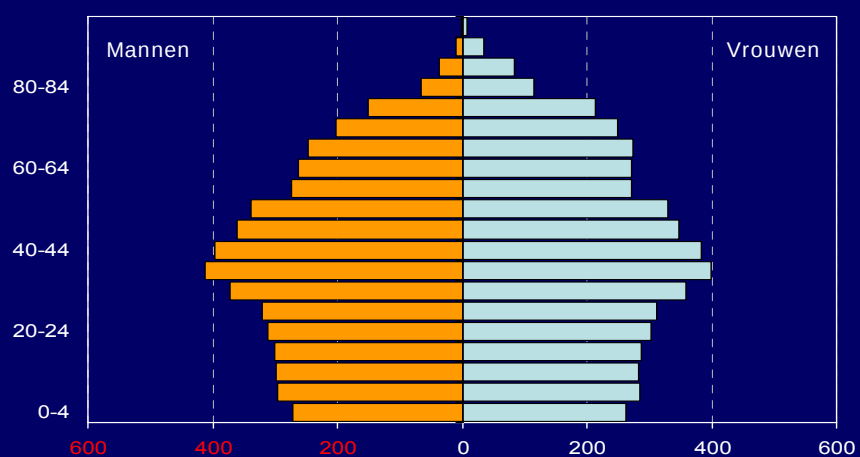
Evolutie bevolking



Aandeel Vlaamse bevolking (in België)

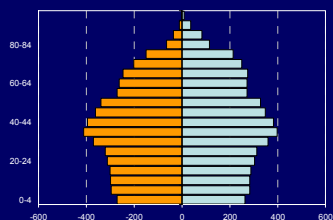


Leeftijdspiramide Vlaanderen-2003

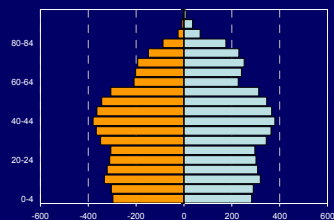


Leeftijdspiramides 2003

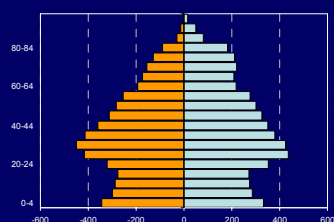
Vlaanderen



Wallonië

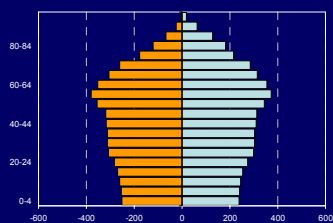


Brussel

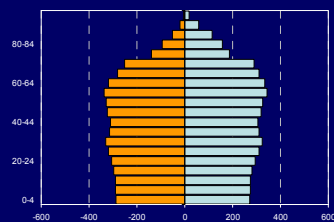


Leeftijdspiramides 2020

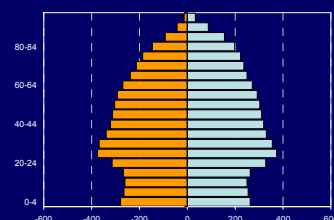
Vlaanderen



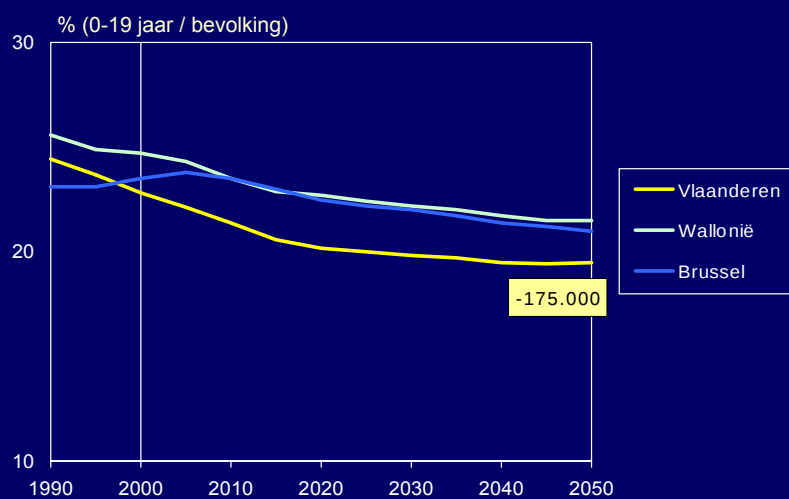
Wallonië



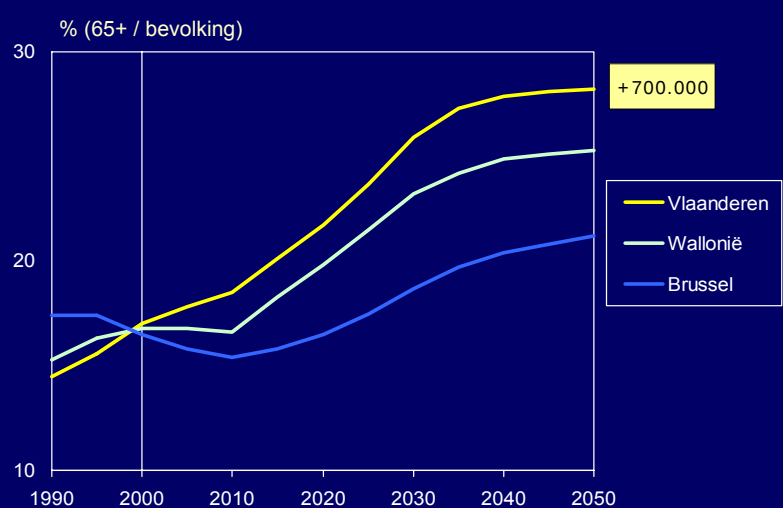
Brussel



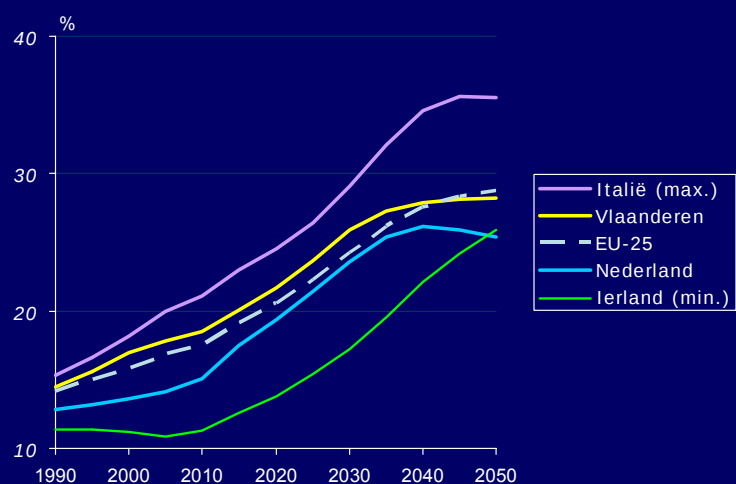
Ontgroening



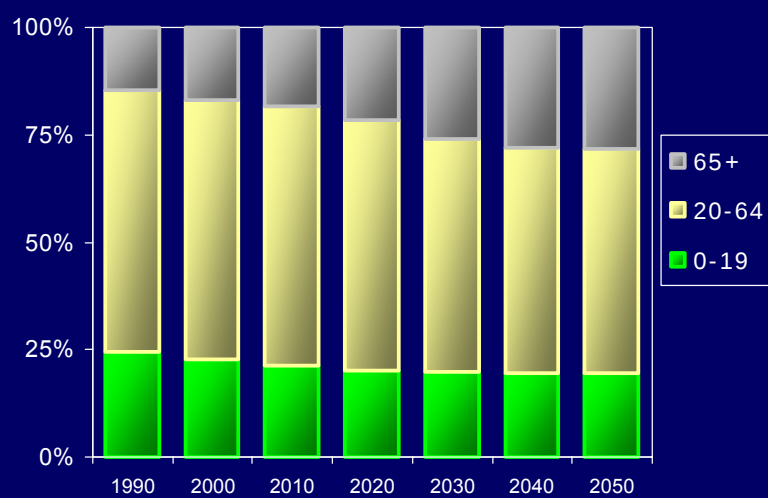
Vergrijzing



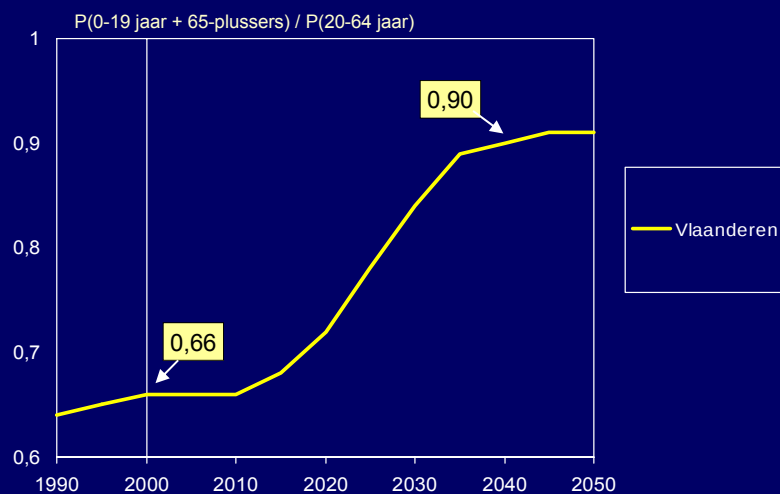
Vergrijzing in de EU-25



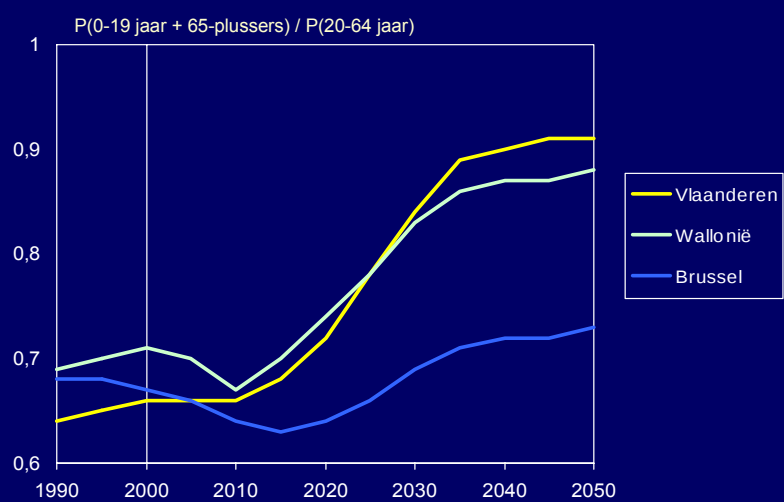
Vlaams Gewest: leeftijdsstructuur



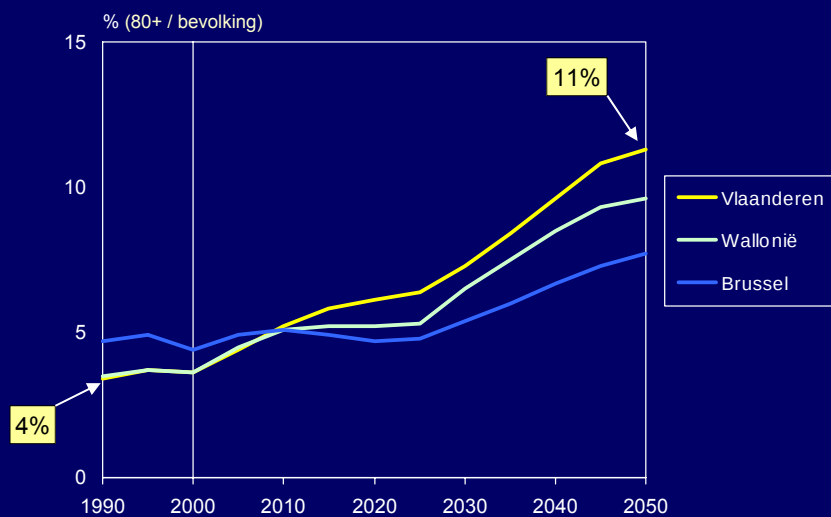
Afhankelijkheidsratio (AR)



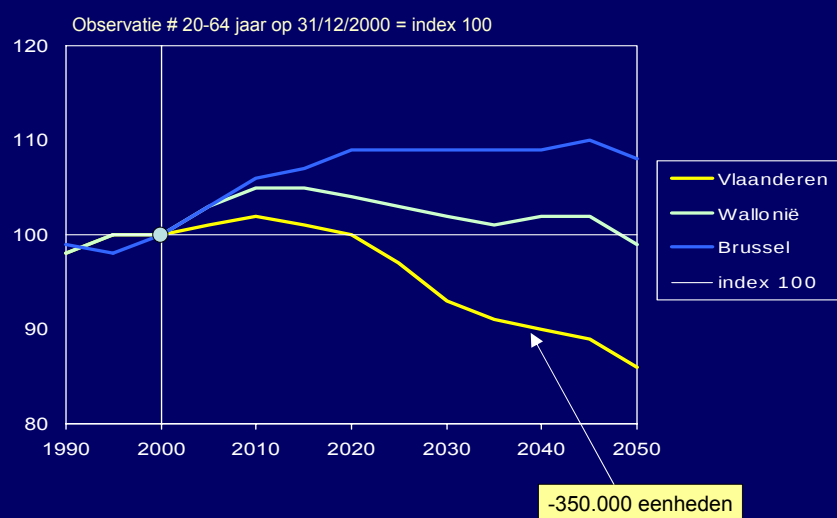
Afhankelijkheidsratio (AR)



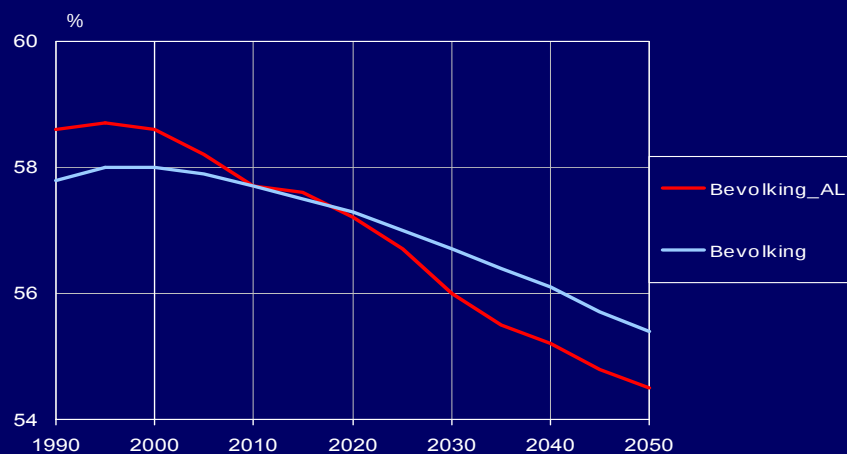
Aandeel hoogbejaarden



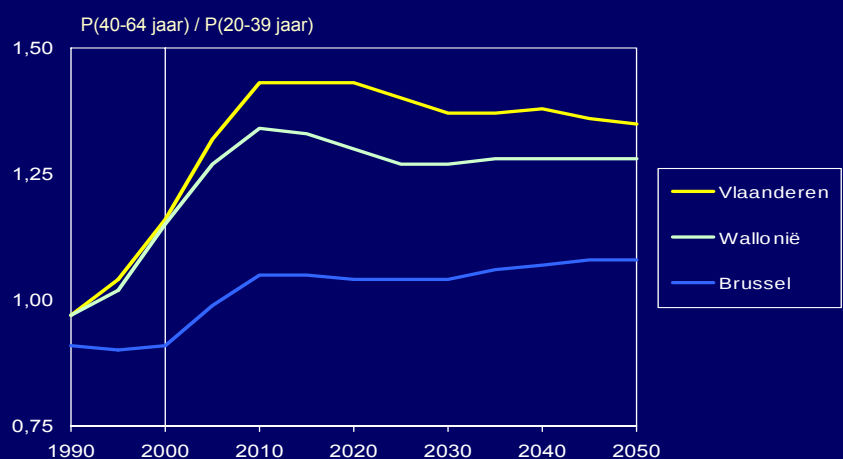
Evolutie bevolking op arbeidsleeftijd



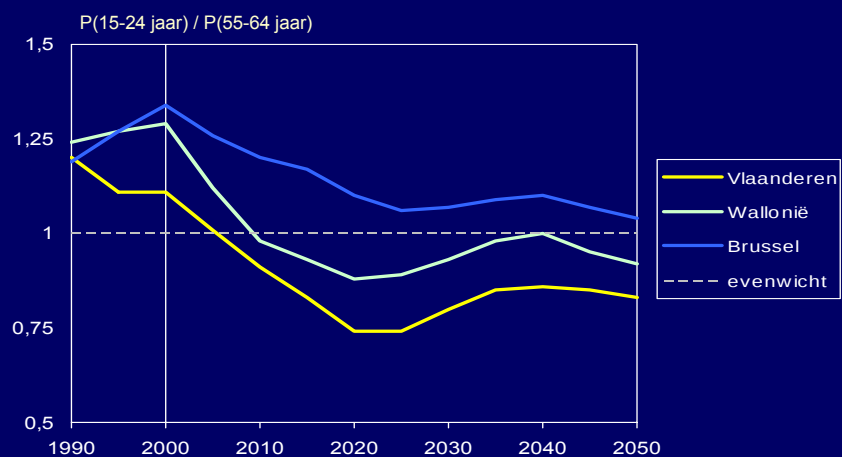
Aandeel Vlaamse bevolking op arbeidsleeftijd (AL=20-64 jaar) in België



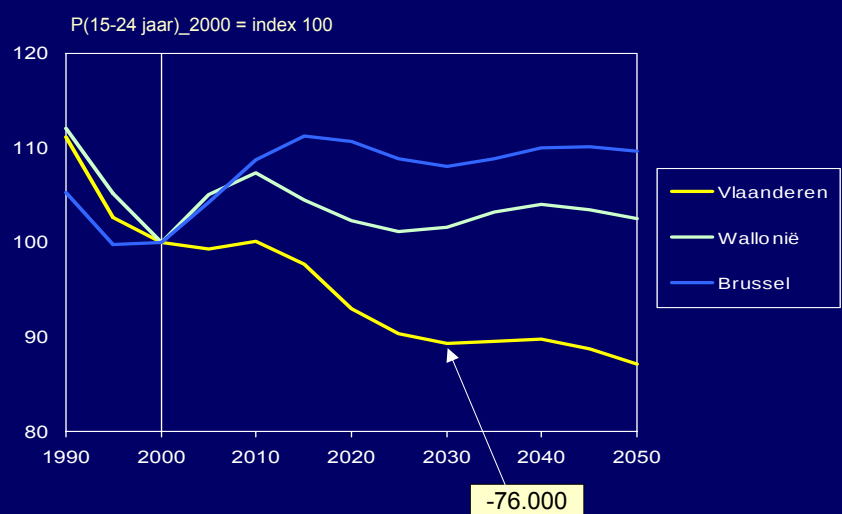
Veroudering bevolking op arbeidsleeftijd



Doorstroming bevolking op arbeidsleeftijd



Instroom bevolking op arbeidsleeftijd



Aandachtspunten (deel 1)

1. Zwaartepunt ontgroening & vergrijzing in Vlaanderen
2. Sterke stijging afhankelijkheidsratio vanaf 2010
3. Forse klim hoogbejaarden na 2020
4. Bevolking op arbeidsleeftijd daalt na 2010
5. Sterke veroudering bevolking op arbeidsleeftijd
6. Vervanging arbeidskrachten wordt acuut probleem

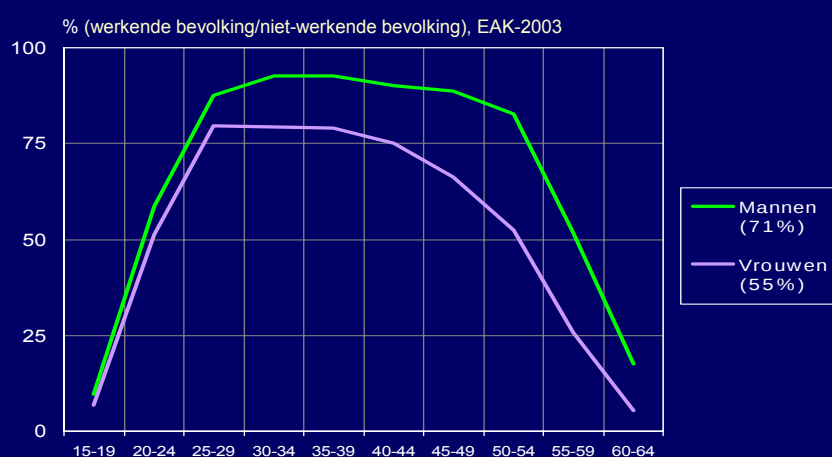
DEEL 2

Weerslag van de
demografische ontwikkelingen

Weerslag voor Vlaanderen

1. Arbeidsmarkt
2. Zorgverzekering
3. Huisvesting alleenstaanden

1. Arbeidsmarkt: WZG-Vlaanderen



Werkzaamheidsgraad P(15-64 jaar): VG=63%, WG=55%, BHG=53%

Scenario A

- * WZG-2003 gefixeerd
(enkel "*demografische drift*")

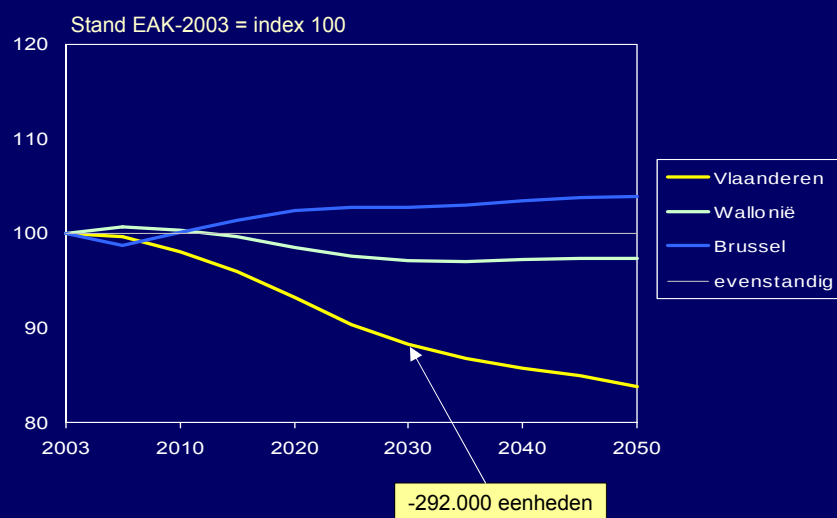
Scenario B

- * WZG-2005 = WZG-2003
- * vanaf 2010 WZG bij 55+ = 50 %
(Stockholm-norm)

Vlaams Gewest : wijziging # werkenden
t.o.v. stand 2003

	Scenario A (<i>demogr.drift</i>)	Scenario B (<i>Stockholm-norm</i>)
2010	-47.000	+285.000
2020	-169.000	+175.000
2030	-292.000	+25.000
2040	-353.000	-52.000
2050	-402.000	-104.000

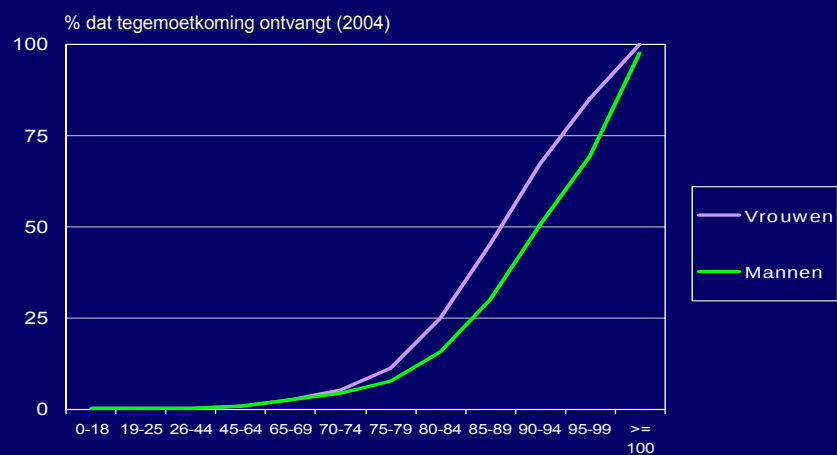
Prognose # werkenden per gewest (WZG volgens scenario A)



Weerslag voor Vlaanderen

1. Arbeidsmarkt
2. Zorgverzekering
3. Huisvesting alleenstaanden

2. Vlaamse zorgverzekering (VZ)

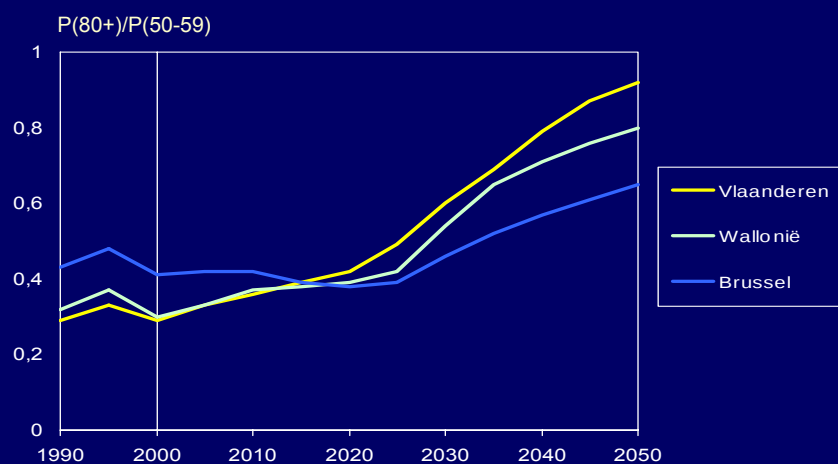


Gebruikersgraad-2004: 2,5% van de Vlaamse bevolking

Toename # gebruikers VZ (~ demogr. drift)

	Totaal	Toename
2004	150.000	
2020	210.000	+60.000
2040	300.000	+150.000

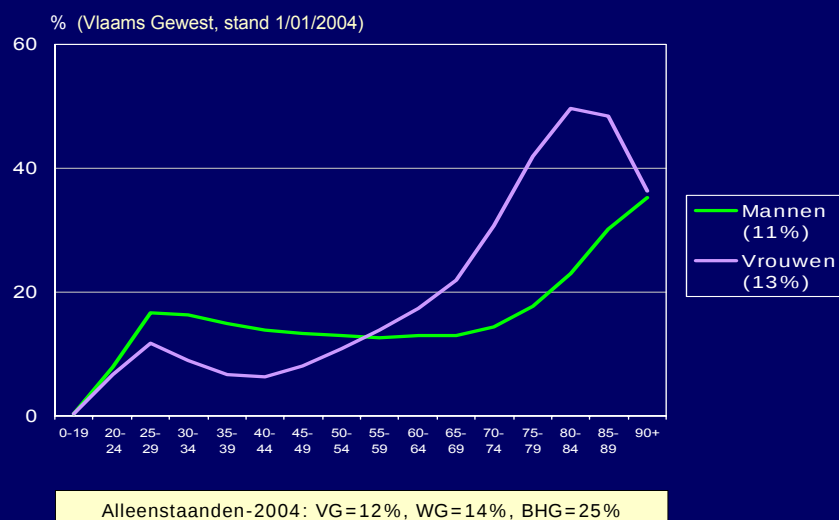
Familiale zorgindex



Weerslag voor Vlaanderen

1. Arbeidsmarkt
2. Zorgverzekering
3. Huisvesting alleenstaanden

3. Alleenstaanden



Toename # alleenstaanden (~ demogr. drift)

Jaar *	Totaal	Δ t.o.v. stand 2003	
2003	712.000		
2020	794.000	+82.000	Leuven
2050	882.000	+170.000	Leuven + Mechelen

* Vlaams Gewest, stand op 31/12 van het jaar

Aandachtspunten (deel 2)

ARBEIDSMARKT

- Constant houden # werkenden vereist opkrikken WZG
- Vooral ruimte hiertoe bij 55 tot 64-jarigen

VLAAMSE ZORGVERZEKERING

- Verdubbeling aantal gebruikers tegen 2040

ALLEENSTAANDEN

- In 2020: +82.000 alleenstaanden
- In 2050: +170.000 alleenstaanden

Ontgroening &
Vergrijzing





Demografische ontwikkelingen in Vlaanderen en de gevolgen voor meerdere levensdomeinen

Administratie Planning en Statistiek, 2005

Aanleiding

- Resolutie van het Vlaams Parlement op
16 maart 2005

Aanpak

- Literatuurstudie
- Bewerkingen op NIS-projecties

Algemene vaststellingen

● **Geen eenduidige definitie van 'ouderen'**

- Leeftijd in functie van beleid, aard van problematiek.
- Actief en autonoom.
- Subjectief gevoel.

● **Meerdere actoren in het debat:**

- Ouderen zelf, beleidsmensen, wetenschappers, sociale partners, voorzieningen.
- Complexe bevoegdheidsverdeling in België.

Algemene vaststellingen

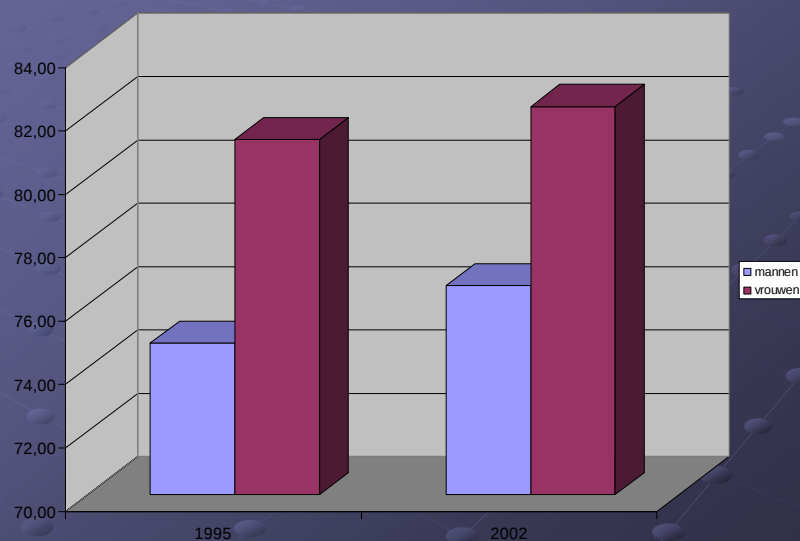
● **Meerdere stelsels en reglementeringen:**

- Pensioenen en andere stelsels voor vervroegde *uittreding op arbeidsmarkt*.
- Recente maatregelen *wedertewerkstelling van ouderen* (werknemers en ondernemers).
- *Bijkomende financieringstelsels op langere termijn* (Zilverfonds, Vlaamse zorgverzekering).
- Regeling en financiering van specifieke *ouderenvoorzieningen* door Vlaams Gewest: vooral infrastructuur en ambulante dienstverlening. Normering en financiering van gezondheidszorgen door RIZIV en federale overheid.
- Weinig specifieke voorschriften voor ouderen in andere beleidsdomeinen.
- Nieuw decreet *inclusief Vlaams ouderenbeleid*.

Demografische ontwikkelingen

- *Wereldwijd probleem*, te beginnen bij geïndustrialiseerde landen, komende decennia in ontwikkelingslanden.
- *EU mist demografische motor*: in 55 van 211 regio's (NUTS2) daalt bevolking.
- *België* zit in rijpere ontwikkelingsfase met lage vruchtbaarheid en lage sterfte.
- *Levensverwachting* stijgt. Levensverwachting in goede gezondheid en zonder beperkingen voor oudere (65+) mannen: 7,07 jaar en voor vrouwen: 8,18 jaar.

Levensverwachting bij geboorte, Vlaams Gewest



Feiten en projecties

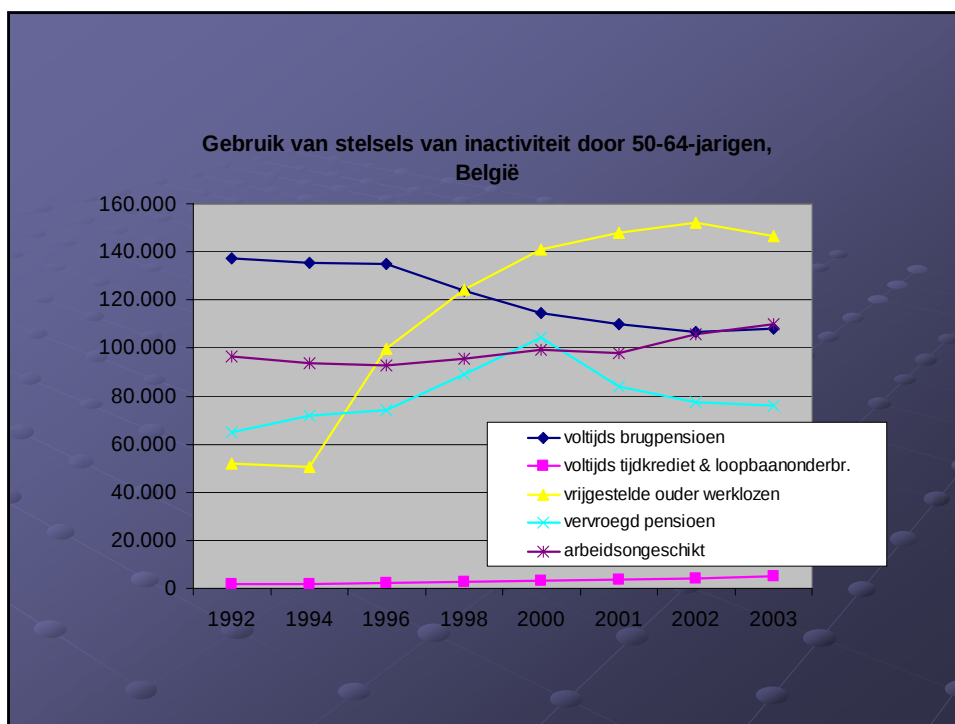
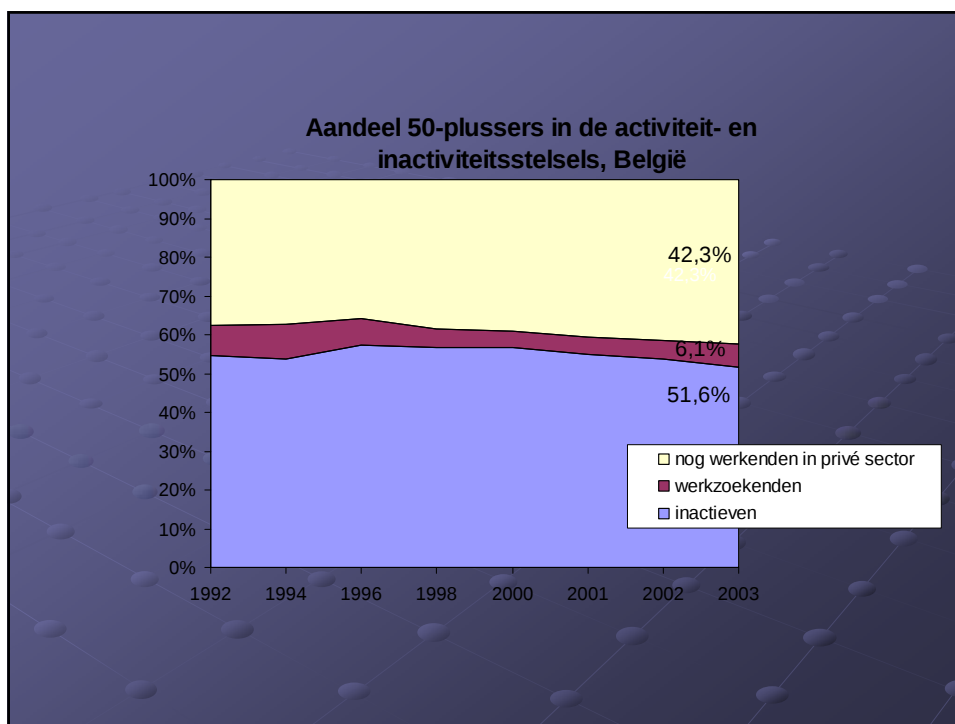
● Demografische projecties:

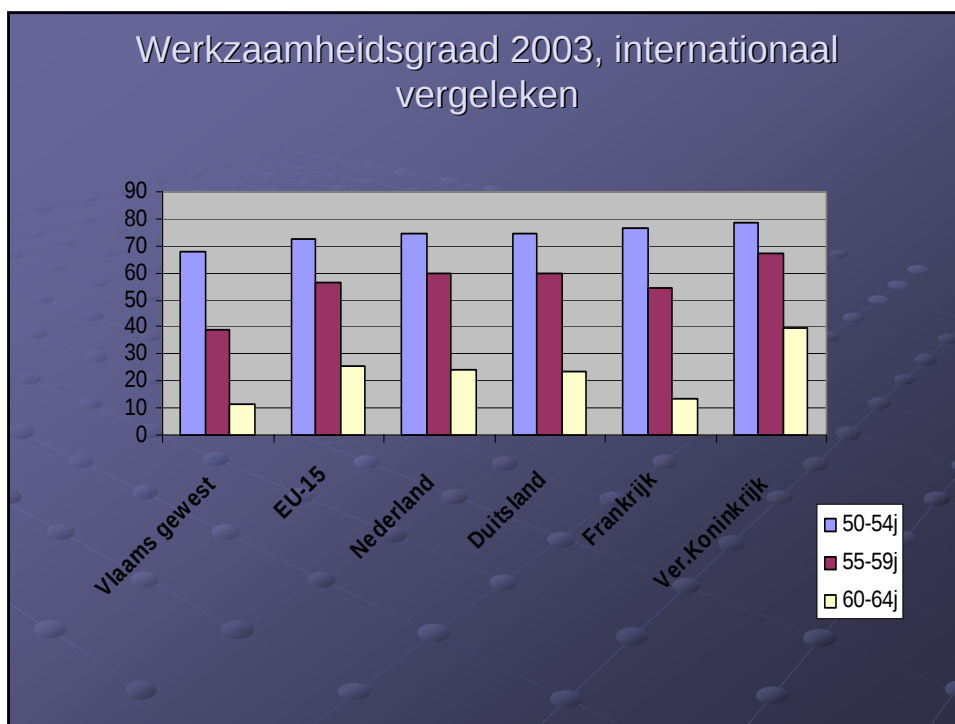
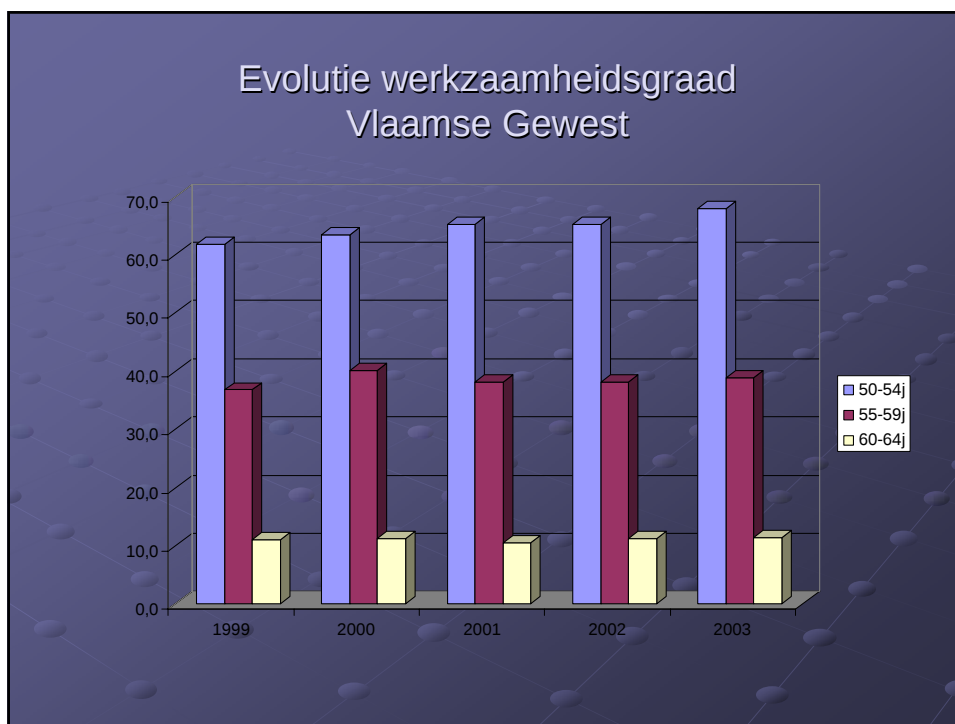
- Veroudering versnelt tussen 2010 en 2030, nadien stagnatie.
- Vlaanderen vergrijst meer dan andere gewesten.
- Gezinsverdunning en meer huishoudens.
- Zie presentatie Edwin Pelfrene

Inzichten in veroudering en gevolgen

● Op gebied van arbeid

- Vele mogelijkheden voor vervroegde uittrede uit arbeidsmarkt
 - Gemiddelde uittredeleeftijd is 59j (EU:61j)
 - Nog weinig werkzoekenden na 55 jaar
 - 10% meer inactieven bij 55-plussers dan in EU
- Werkzaamheidsgraad voor 55-64j in 2004: 29,5% in Vlaams gewest.
 - WZG stijgt stilaan in groep 50-54-jarigen (meer vrouwen, hogere scholing)
 - Meer en vroegere uitstroom dan in EU-landen vanaf 55 jaar (EU-25: 40,5%), ook van hoger geschoolden.





Inzichten in veroudering en gevolgen

● Op gebied van arbeid

- *Gewenste uittredeleeftijd*: 59 jaar, dicht bij verwachte en feitelijke einde loopbaan.
3 op 5 oudere werknemer wil meer vrije tijd, hecht minder belang aan loopbaan, materiele zaken .
- 4 op 10 Vlamingen ziet in *afzwakking van huidige stelsels* de eerste oplossing voor de betaalbaarheid SZ op termijn.
- Slechts 10% Vlamingen is akkoord om *pensioenleeftijd* te verhogen met het oog op financiering SZ
- *Negatief imago bij werkgevers*: hogere lonen, mindere prestaties (scholing, ziekte)

Inzichten in veroudering en gevolgen

● Beslissing uittreden:

- 40% verplicht (sluiting, afslanking),
- sociale druk t.g.v. jongeren,
- psychosomatische klachten
- gevoel niet meer mee te kunnen
- onregelmatige werkuren
- gering financieel verlies (keerpunt tot 70% van netto-loon)
- huis afbetaald
- vraag partner en houding van vrienden

- **Langer werken**: alleenstaanden, hoger inkomen, zelfstandigen en ambtenaren, mannen, meerdere functiewijzigingen, deeltijds werken op einde loopbaan en tussentijdse loopbaanonderbreking, met aanvullend pensioen of groepsverzekering

Inzichten in veroudering en gevolgen

● Op gebied van gezondheid, welzijn en integratie

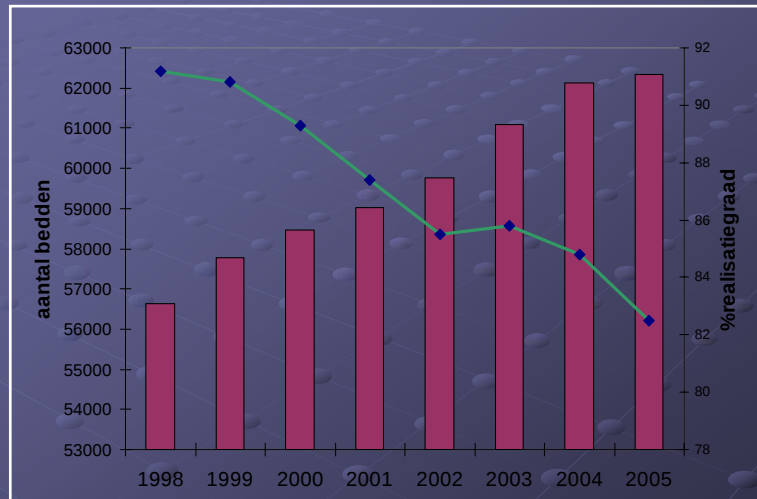
- 10% van 65-plussers heeft *uitgebreide hulp nodig. Gehalveerd sinds 1996-2001!*
- 15% van 55-plussers wil enkel *hulp van huisgenoten*, 30% enkel *externe hulp*.
- Voorkeur *professionele hulp* stijgt met zorgduur en afhankelijkheid voor persoonsverzorging.
- Indien *hogere tussenkomst van overheid voor mantelzorg*: 40% doet meer beroep op mantelzorg voor huishouden en 36% voor persoonsverzorging. Meestal al voorkeur, maar niet durven vragen. 39% zou professionele hulp inruilen.

Inzichten in veroudering en gevolgen

● Op gebied van gezondheid, welzijn en integratie

- Meerdere hypothesen over *evolutie morbiditeit en zorgafhankelijkheid*: afhankelijk van relatie tussen meer levensjaren, jaren in goede gezondheid en autonomie.
- Tegen 2050 is 1 op 2 *ziekenhuispatiënten* 65 jaar en ouder: belang van geriatrie en paramedische beroepen stijgt! Nood aan opleidingen op meerdere niveaus en afstemming welzijn/gezondheid.
- Behoeft in Vlaanderen: + 13.000 rusthuisplaatsen en 14.000 serviceflats tegen 2010 op basis van demografische ontwikkeling en zorgbehoefte

Rusthuisbedden in Vlaamse Gewest

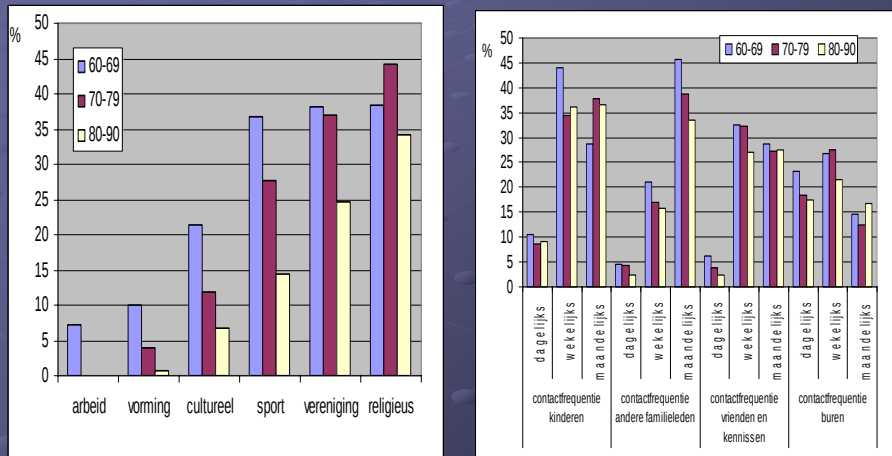


Inzichten in veroudering en gevolgen

● Op gebied van gezondheid, welzijn en integratie

- Deelname aan *verenigingsleven* voor gezelligheid en contacten. Vanaf 75 jaar afname van activiteiten.
- Minder *verbonden met vrienden*, wel met *kinderen*; 45% senioren heeft wekelijks contact met kinderen.
- 4 op 10 ouderen *helpt kinderen en eigen ouders*.
- Ouderen voelen zich *niet uitgesloten*
- Grote *solidariteit van bevolking t.o.v. ouderen*: moeten niet meer bijdragen aan SZ
- *Onveiligheidsgevoel* verlaagt tevredenheid

Maatschappelijke participatie en sociale contacten (LOVO, 2003 en APS, 2004)



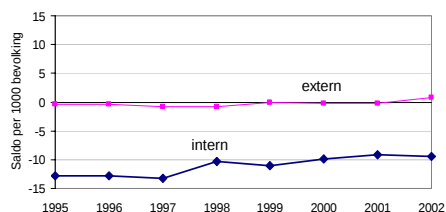
Inzichten in veroudering en gevolgen

Op gebied van wonen

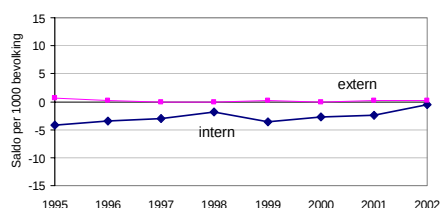
- *Ruimtelijke concentratie* aan kust, in rand van centrumsteden en in kleine steden. Uitwijking uit platteland en grootsteden.
- 80% ouderen is *eigenaar woning*. Bij huur besteedt 2 op 3 > 20% van inkomen aan huisvesting. Eigendomverlies bij verweduwing en echtscheiding is vaak begin van armoede.
- *Goede woonomstandigheden*, enkel bij 2 op 5 65-plussers ontbreekt basiscomfort. Hoogbejaarden investeren niet meer in onderhoud en aanpassing.
- 25% SW bewoond door 65+ en 3 op 4 SW volledig wooncomfort

Verhuisbewegingen 75-plussers

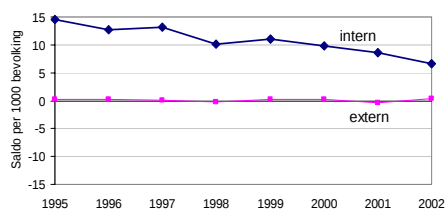
GROOTSTAD



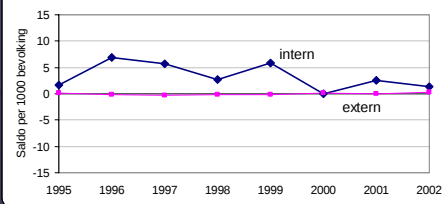
REGIOSTAD



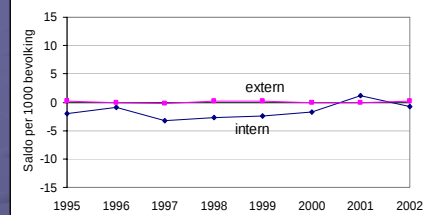
GROOTSTEDELIJK RANDGEBIED



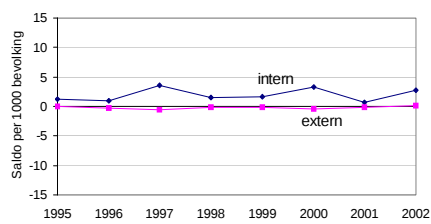
REGIONAALSTEDELIJK RANDGEBIED



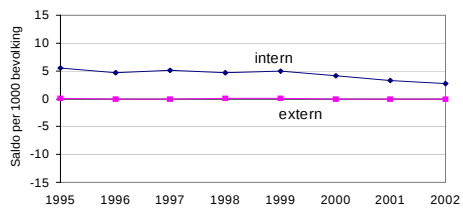
KLEINSTEDELIJK_SO



KLEINSTEDELIJK_PROV



BUITENGEBIED



Inzichten in veroudering en gevolgen

● Op gebied van wonen:

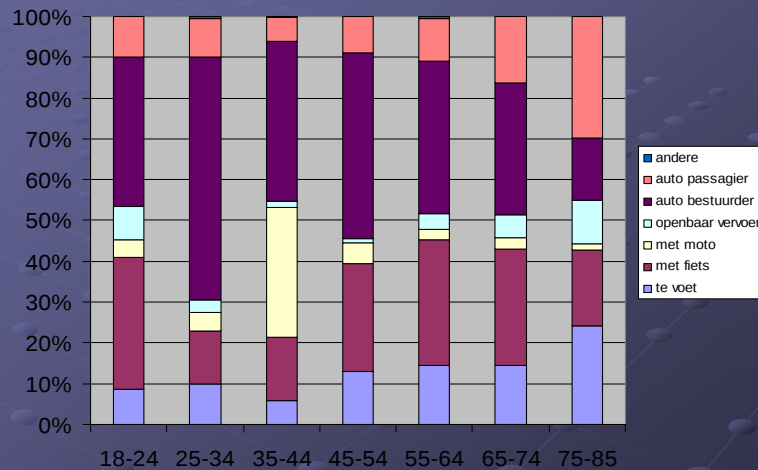
- Hoge *tevredenheid* over *woning en buurt*. Helft 75-plussers woont al 35 jaar of langer in zelfde woning en buurt.
- Langer *zelfstandig wonen* indien samenwonend/gehuwd. Grenzen voor zelfstandig wonen tot 80 jaar bij alleenstaanden en tot 85-90 jaar bij koppels.
- Aandeel ouderen dat *samenwoont met kinderen* neemt af. Minder kinderen bij jongere categorie. Ouderen willen kinderen bewust geen last bezorgen. 40% kinderen wil ouders niet laten inwonen.

Inzichten in veroudering en gevolgen

● Op gebied van mobiliteit:

- *Gebruik van auto* daalt vanaf 75 jaar.
- Enkel 1 op 10 75-plussers gebruikt bus, tram of trein in vrije tijd. Ze verplaatsen zich vooral met *fiets, te voet of als passagier in auto*.
- Ouderen vinden openbaar vervoer inde buurt wel belangrijk.

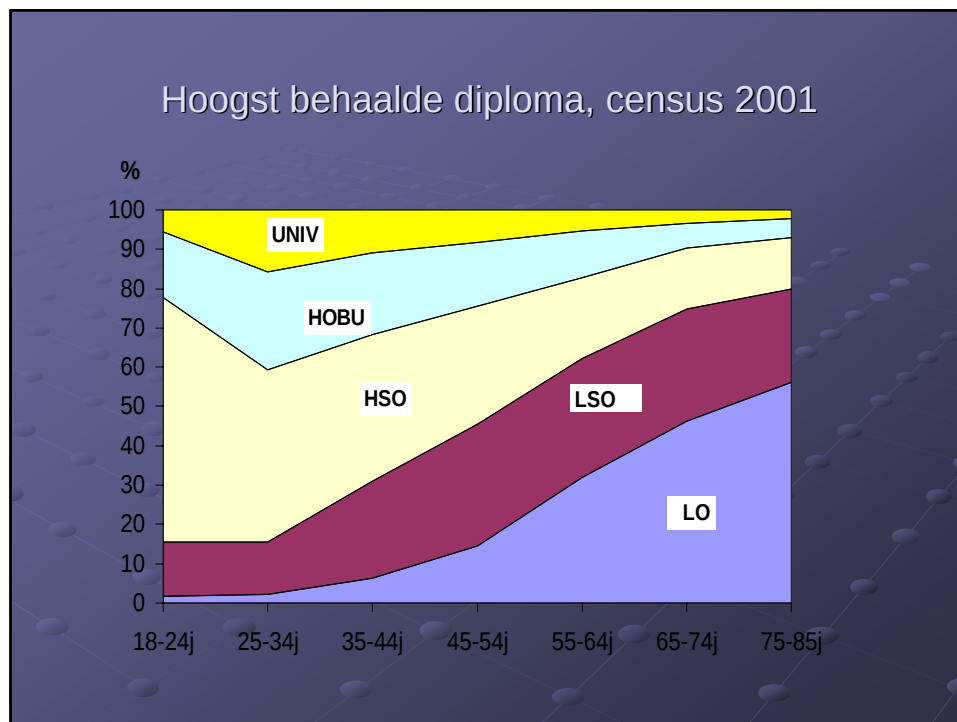
Gebruik vervoermiddel in vrije tijd, naar leeftijd (census 2001)



Inzichten in veroudering en gevolgen

● Op gebied van leren

- *Scholingsgraad* laag bij de ouderen: bij 75-85-jarigen is 80% kort geschoold.
- 8 op 10 ouderen zijn bewust van belang van *levenslang leren*, maar 1 op 10 volgt opleidingen. Na pensionering: interesse voor vorming over hobby, gezondheid, zingeving.
- *ICT-kloof* groeit vanaf 54 jaar.



Inzichten in veroudering en gevolgen

● Op gebied van middelen

- Uitgaven *gezondheidszorg*
 - 3,4% gem. jaarlijkse groei, hoger dan 2% groei BBP in zelfde periode (1979-2003).
 - 8,8% BBP (overheid+privé) waarvan enkel 0,7% BBP tgv veroudering, ook kwaliteitsverbetering, uitbreiding van capaciteit, personeelskost.
 - Vergelijkbaar met EU-gemiddelde (8,9% BBP)
 - 1% BBP in Vlaanderen voor long term care
- Vooral uitgaven *pensioenen* stijgen. Belang 3 peilers
- Meerkosten *betaalbaar op voorwaarde* dat economie voldoende groeit (2%), werkzaamheid stijgt boven 70% en schulden worden afgebouwd. Uitgaven dalen voor kinderbijslag, werkloosheid en brugpensioenen.

Globale overheidskost vergrijzing, in % BBP

	Situatie in 2004	Groei 2000-2030
Pensioenen	9,3	+3,3
Gezondheid	7,2	+2,3
Acute zorg		+1,7
Langdurige zorg		+0,6
Arbeidsongeschiktheid	1,3	+0,1
Werkloosheid	2,3	-0,7
Brugpensioenen	0,4	-0,1
Kinderbijslag	1,7	-0,5
Totaal	23,7	+5,6

Inzichten in veroudering en gevolgen

● Op gebied van inkomen

- Leeftijd is *armoederisico* (2003, SILC)
 - Jonger dan 65j: 13,8% <60% mediaan inkomen België
 - Ouder dan 65j: 22,6%
- *Groot verschil tussen gepensioneerden*: 38% zegt goed rond te komen, armoederisico vooral bij hoogbejaarde koppels, alleenstaande vrouwen.
- *Aspiraties op gebied van besteedbaar inkomen* liggen hoger bij jongere senioren en stijgen de laatste jaren voortdurend.
- *Financiële transfers naar kinderen* vooral bij jongere senioren: 39% geeft geld aan kinderen, slechts 6% ontvangt.

Aandachtspunten

● Welgestelde positieve senioren (WEPS), toch risico's:

- *Vrouwen*: meerdere rollen en meer jaren in slechte gezondheid. Op 65 j heeft vrouw 7 j (6) in goede gezondheid en 10 j (8j) zonder chronische ziekten op levensverwachting van 20j (16j voor man)
- *Allochtonen*: beperkte kennis van zorgaanbod, problemen in instellingen t.g.v. taal, andere leefgewoonten.
- *Alleenstaanden*: minder mantelzorg.
- *Lage inkomens*: uitstel van gezondheidszorgen bij 4% van 65-plussers.
- *Beperkingen in dagelijkse activiteiten stijgen met leeftijd*: 29% bij 75-plussers.

Aandachtspunten beleid op termijn

● Lichte bevolkingsgroei en bevolkingsaandeel Vlaanderen daalt

Geen drama, vrij stabiel tov andere EU-landen

- Minder voordelige verdeelsleutels *financieringswet*
- Strategisch denken in debat *regionalisering SZ*: minder hoogbejaarden in Wallonie

● Aandeel jongeren daalt

- Lagere behoeften *kinderopvang*.

Ook rekening houden met langer werken van vijftigers, meer flexibiliteit gevraagd van werknemers

- Lager aantal *scholieren*: minder onderwijsinfrastructuur, leerkrachten

Ook behoeften aan betere omkadering in onderwijs (administratief, kansengroepen, schoolse achterstand enz)

Aandachtspunten beleid

- Tekort aan *arbeidskrachten* in Vlaanderen, overschot in Wallonie en Brussel.
 - Tekorten in sectoren, zwaar en onregelmatig werk
 - Discussie over contingentering instroom nieuwe EU-burger
 - Werken financieel aantrekkelijker maken

Preventief:

- combinatie gezin/arbeid vb kinderopvang, tijdskrediet
- stimuleren levenslang leren, ook bij ouderen
- kwaliteit van arbeid: flexibel, omgeving, HRM

● **Meer alleenstaanden**

- Behoeftte kleinere woningen (ook SH)
- Meer verkeer en lagere bezetting wagens

Aandachtspunten beleid

● **Meer ouderen**

Ook rekening houden met goede gezondheid

- Hogere behoefte aan *ouderenvoorzieningen*:
+13.000 RH bedden (infrastructuur) en meer thuiszorg (subsidie)

Opleiding zorgverleners (numerus clausus?) en meer jobs in zorgsector

- Druk op reserves *Vlaamse zorgverzekering*: aantal potentieel gegadigden stijgt, bijdrage van ouderen zelf is lager (WIGW)

● Meer ouderen

■ *Huisvesting:*

- aanpasbaar bouwen (bouwvergunning) en kleinere opp.
- aangepaste sociale huisvesting
- rustige leefomgeving met buurtvoorzieningen en openbaar vervoer

■ *Fiscale capaciteit?* Meer vervangingsinkomens maar ook hogere inkomens

■ *Gewestbelastingen?* Succesie- en schenkingsrechten

■ *Meer recreatieve levensstijl:* consumptiegedrag, mobiliteit, reizen, verenigingsleven